

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Załącznik nr 6.4 do Wniosku

Regionalny Program Operacyjny
Warmia i Mazury
na lata 2007-2013

**Wytyczne do studiów wykonalności w zakresie Gospodarka
wodno-ściekowa do konkursu 03/13/6.1.2**

Oś priorytetowa 'Środowisko przyrodnicze'

Opracował:

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie

Olsztyn, 29 października 2013 r.

Spis treści

SPIS TREŚCI	2
WPROWADZENIE	4
SKRÓTY WYKORZYSTYWANE W WYTTCZNYCH	5
STRESZCZENIE STUDIUM	6
1. WYKONALNOŚĆ TECHNICZNO-TECHNOLOGICZNA	7
1.1. STAN AKTUALNY	7
1.1.1. Opis stanu aktualnego (przed realizacją projektu)	7
1.1.2. Opis potrzeby realizacji projektu w kontekście wykonalności technicznej	10
1.1.3. Opis celów projektu	10
1.2. MOŻLIWE WARIANTY	11
1.2.1. Najważniejsze warianty realizacji projektu (inne możliwe sposoby osiągnięcia celu projektu)	11
1.2.2. Analiza wariantów projektu	12
1.2.3. Optymalny wariant projektu	14
1.2.4. Rozwiązanie technologiczne	14
1.2.5. Charakterystyka proponowanych technologii, elementów i parametrów technicznych inwestycji	15
1.3. REALIZACJA PROJEKTU	15
1.3.1. Opis lokalizacji / miejsca realizacji projektu	15
1.3.2. Niezbędne rodzaje czynności / materiałów / usług	16
1.3.3. Planowany harmonogram realizacji projektu	16
1.4. STAN PO REALIZACJI PROJEKTU	17
1.4.1. Opis stanu po realizacji projektu	17
1.4.2. 'Trwałość technologiczna'	20
1.4.3. Matryca logiczna projektu	20
1.5. WYKONALNOŚĆ PRAWNA ZGODNOŚĆ Z POLITYKĄ OCHRONY ŚRODOWISKA	22
1.5.1. Kwestie prawne związane z realizacją projektu	22
1.5.2. Wpływ na środowisko regionu	22
1.5.3. Wpływ na siedliska i gatunki występujące na terenach Natura 2000	22
2. WYKONALNOŚĆ INSTYTUCJONALNA	23
2.1. WYKONALNOŚĆ INSTYTUCJONALNA PROJEKTU	23
2.1.1. Opis beneficjenta	23
2.1.2. Opis wdrażania projektu	23
2.1.3. Finansowanie pracy komórki odpowiedzialnej za wdrożenie projektu (JRP)	24
2.2. TRWAŁOŚĆ REZULTATÓW PROJEKTU	24
2.2.1. Utrzymanie i eksploatacja inwestycji	24
2.2.2. Utrzymanie rezultatów projektu	24
2.2.3. Zdolności organizacyjne i finansowe do utrzymania rezultatów projektu	25
2.2.4. Zarządzanie infrastrukturą. Właściciel inwestycji	25
3. WYKONALNOŚĆ FINANSOWO-EKONOMICZNA	26
3.1. ZAPROPONOWANA METODOLOGIA PRZEPROWADZENIA ANALIZ	26
3.1.1. Przyjęte założenia przeprowadzanych analiz	26
3.1.2. Przyjęte założenia analizy finansowej	28
3.1.3. Przyjęte założenia analizy ekonomicznej	30
3.2. NAKŁADY INWESTYCYJNE NA REALIZACJĘ PROJEKTU	31
3.3. PRZYCHODY ZE SPRZEDAŻY – KALKULACJA PRZYCHODÓW	32
3.3.1. Prognozowana liczba użytkowników dla wariantu bazowego	32
3.3.2. Prognozowana liczba użytkowników po realizacji projektu	32
3.3.3. Kalkulacja przychodów dla wariantu bazowego	32

Załącznik nr 6

3.3.4.	Kalkulacja przychodów po realizacji projektu	33
3.3.5.	Kalkulacja zmiany przychodów wywołanych realizacją projektu	35
3.4.	PROGNOZA KOSZTÓW EKSPLOATACYJNYCH INWESTORA	36
3.4.1.	Kalkulacja kosztów eksploatacyjnych dla wariantu bazowego	36
3.4.2.	Kalkulacja kosztów eksploatacyjnych po realizacji projektu	37
3.4.3.	Kalkulacja zmiany kosztów wywołanych realizacją projektu	37
3.4.4.	Plan amortyzacji	37
3.5.	RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT DLA PROJEKTU	37
3.6.	RACHUNEK PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH PROJEKTU W OKRESIE REALIZACJI I EKSPLOATACJI PROJEKTU	38
3.6.1.	Kalkulacja zapotrzebowania na kapitał obrotowy	38
3.6.2.	Rachunek przepływów pieniężnych dla projektu w okresie realizacji i eksploatacji projektu	38
3.6.3.	Źródła pokrycia deficytu	38
3.7.	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROJEKTU	38
3.7.1.	Źródła finansowania. Finansowanie części inwestycji nie pochodzącej ze środków EFRR	38
3.7.2.	Kalkulacja luki finansowej. Poziom dofinansowania	39
3.7.3.	Podstawowe parametry kredytów i pożyczek	40
3.7.4.	Ocena możliwości finansowych inwestora. Wnioski z analizy zdolności inwestycyjnej inwestora	41
3.8.	ANALIZA KOSZTÓW-KORZYŚCI – ANALIZA FINANSOWA PROJEKTU	41
3.8.1.	Wskaźnik FNPV/C i FRR/C	41
3.8.2.	Wskaźnik FNPV/K i FRR/K	44
3.8.3.	Trwałość finansowa projektu	45
3.9.	ANALIZA KOSZTÓW-KORZYŚCI – ANALIZA EKONOMICZNA PROJEKTU	45
3.9.1.	Wskaźnik ENPV i ERR	45
3.9.2.	Wskaźnik B/C	46

Wprowadzenie

Wytyczne są przeznaczone dla **osób piszących studia wykonalności** dla projektów w ramach **Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury** na lata 2007-2013. **Celem wytycznych** jest ujednolicenie zasad przygotowywania i pisania studiów wykonalności, w szczególności przyjmowania założeń, parametrów, a także metodologii prowadzenia obliczeń.

Zadaniem studium wykonalności jest wybór takiego rozwiązania techniczno-technologicznego, które nie dość, że umożliwi realizację postawionych wcześniej celów, **przyczyni się do rozwiązania problemów** zidentyfikowanych w danej jednostce, to jeszcze **wykorzystywać będzie istniejące zasoby i środki** oraz zagwarantuje **trwałość wybranego rozwiązania**.

Skróty wykorzystywane w wytycznych

B/C	wskaźnik korzyści do kosztów (<i>ang. Benefits / Costs Ratio</i>)
BZT₅	Pięciodobowe biochemiczne zapotrzebowanie na tlen
CBA	Analiza kosztów i korzyści (<i>ang. Cost-Benefit Analysis</i>)
CEA	Analiza Efektywności Kosztowej (<i>ang. Cost-Effectiveness Analysis</i>)
CRpa	Wielkość współfinansowania przewidziana dla osi priorytetowej (<i>ang. Co-funding Rate fixed for the priority axis</i>)
DA	'Kwota decyzji' (<i>ang. Decision Amount</i>)
DCF	Zdyskontowane przepływy pieniężne (<i>ang. Discounted Cash Flow</i>)
DIC	Zdyskontowany koszt inwestycji (<i>ang. Discounted Investment Cost</i>)
DNR	Zdyskontowany dochód netto (<i>ang. Discounted Net Revenue</i>)
EC	Koszty kwalifikowane (<i>ang. Eligible Cost</i>)
EE	Wydatki kwalifikowane (<i>ang. Eligible Expenditure</i>)
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
FNPV	Finansowa wartość bieżąca netto (<i>ang. Financial Net Present Value</i>)
FNPV/C	Finansowa wartość bieżąca netto inwestycji (<i>ang. Financial Net Present Value on Investment</i>)
FNPV/K	Finansowa wartość bieżąca netto zainwestowanego przez interesariuszy kapitału (<i>ang. Financial Net Present Value on Invested Capital</i>)
FRR	Finansowa wewnętrzna stopa zwrotu (<i>ang. Financial (Internal) Rate of Return</i>)
FRR/C	Finansowa wewnętrzna stopa zwrotu z inwestycji (<i>ang. Financial Internal Rate of Return on Investment</i>)
FRR/K	Finansowa wewnętrzna stopa zwrotu zainwestowanego przez interesariuszy kapitału (<i>ang. Financial Internal Rate of Return on Invested Capital (shareholders' equity)</i>)
JRP	Jednostka Realizująca Projekt
KE	Komisja Europejska
KPOŚK	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
MCA	Analiza wielokryterialna (<i>ang. Multi-Criteria Analysis</i>)
MRR	Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego
RPO WIM	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego
RLM	Równoważna Liczba Mieszkańców
SW	Studium wykonalności projektu

Streszczenie Studium

W streszczeniu powinien się znaleźć skrótowy przegląd kluczowych informacji o projekcie: odnośnie informacji ogólnych:

- ↳ tytuł projektu (inwestycji dla której tworzone jest studium wykonalności),
- ↳ lokalizacja inwestycji, w tym powiat, gmina, miejscowość (pkt 1.3.1),
- ↳ planowany okres realizacji (pkt 1.3.3),

odnośnie wykonalności techniczno-technologicznej:

- ↳ tło i uzasadnienie – uzasadnienie potrzeby realizacji (pkt 1.1.1 i 1.1.2),
- ↳ komplementarność z innymi projektami (pkt 1.1.1),
- ↳ wyniki analizy wariantów, w tym wybrane rozwiązanie techniczne (pkt 1.2.2 i 1.2.3),
- ↳ zgodność projektu z celami RPO wraz z uzasadnieniem (1.1.3, 1.4.2)
- ↳ wkład w realizację 'Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020' wraz z uzasadnieniem (1.1.3, 1.4.2),
- ↳ matryca logiczna projektu (1.4.2).
- ↳ wykonalność prawna (pkt 1.5.1),
- ↳ zgodność z polityką ochrony środowiska (pkt 1.5.2 i 1.5.3).

odnośnie wykonalności ekonomiczno-finansowej:

- ↳ kwalifikowalność podatku VAT (2.1.2),
- ↳ wydatki w zakresie instrumentu elastyczności (2.1.2),
- ↳ harmonogram rzeczowo-finansowy (zawierający przynajmniej informacje o całkowitym koszcie realizacji inwestycji w zł, w tym koszty kwalifikowane i niekwalifikowane, poziom współfinansowania z EFRR (% kosztów kwalifikowanych) oraz kwota współfinansowania ze środków EFRR w zł) (2.2),
- ↳ prognozowana liczba użytkowników, plan taryfowy, zasada 'sprawiedliwości społecznej' (pkt 2.4),
- ↳ wyniki analizy finansowej – wskaźniki FNPV/C i FRR/C, FNPV/K i FRR/K oraz trwałość finansowa projektu (pkt 2.8),
- ↳ wielkość luki w finansowaniu, w tym maksymalne kwalifikowane wydatki, zdyskontowany koszt inwestycji, zdyskontowany dochód netto, wydatki kwalifikowane, maksymalna wielkość współfinansowania (2.3.2),
- ↳ wyniki analizy ekonomicznej (pkt 2.9).

odnośnie wykonalności instytucjonalnej:

- ↳ sposób zarządzania projektem (pkt 3.1.2),
- ↳ trwałość rezultatów projektu (pkt 3.2),

W streszczeniu studium wykonalności należy stosować następujące zasady:

- ↳ streszczenie należy pisać zawsze na końcu pracy nad studium (kiedy całości dokumentu zostanie przygotowana),
- ↳ streszczenie **nie może mieć więcej niż 10 stron**, jeżeli istnieje potrzeba omówienia większego fragmentu – należy odesłać czytelnika do szczegółowej części studium,
- ↳ przy każdym wniosku, wyniku badań itp. należy podawać stronę, na której znajdują się analizy lub wyliczenia, aby czytelnik mógł szybko znaleźć ten fragment,
- ↳ kolejność przedstawianych informacji powinna być zgodna ze strukturą studium,
- ↳ język streszczenia powinien być prosty do zrozumienia przez osoby bez przygotowania technicznego.

1. Wykonalność techniczno-technologiczna

1.1. Stan aktualny

1.1.1. Opis stanu aktualnego (przed realizacją projektu)

Elementem wyjściowym w poprawnie sporządzonej analizie techniczno-technologicznej jest **rzetelny i poprawny opis stanu aktualnego**. Jasno opisany stan obecny pozwala w sposób przejrzysty przejść do **identyfikacji istniejących problemów oraz potrzeb**, a tym samym do uzasadnienia potrzeby realizacji projektu.

Informacje powinny być oparte o wiarygodne źródła. Wiarygodność wzmacniają m.in.:

- wykorzystane źródła statystyczne,
- dokumenty strategiczne,
- analizy prowadzone na potrzeby danego obszaru i projektu,
- dokumentacja zdjęciowa obszaru.

Opis stanu obecnego powinien przede wszystkim koncentrować się na **charakterystyce istniejących elementów**, które mogą zostać wykorzystane w projekcie oraz otoczenia z nim związanego. Już na tym etapie powinny być wskazane lub chociaż zaakcentowane problemy jakie generuje brak lub niedostateczne działania objęte projektem.

Ramowy zakres informacji w opisie stanu aktualnego powinien zawierać:

1) charakterystykę obszaru objętego projektem

- Jaki obszar objęty jest potencjalnym oddziaływaniem przyszłego projektu? Jaka aglomeracja/aglomeracje? Ile jednostek samorządu terytorialnego obejmuje? Ilu mieszkańców go zamieszkuje? Ile jest gospodarstw domowych? Jaki jest przeciętny dochód na głowę mieszkańca w obszarze projektu (w tym w stosunku do średniej dla województwa i Polski)?
- Jaki jest profil obszaru (rolniczy, przemysłowy, turystyczny, miejski itp.)? Ile przedsiębiorstw znajduje się na tym terenie? Jakiej wielkości? Jaki jest profil przedsiębiorstw? Jaki jest ich udział w tworzeniu lokalnego / regionalnego rynku pracy? Jak wygląda rozwój ekonomiczny obszaru objętego projektem na tle województwa i Polski?

2) liczbę użytkowników na dzień/miesiąc/rok istniejących obiektów i urządzeń, w tym użytkowników sezonowych (turystów)

3) opis niedogodności i problemów mieszkańców, podmiotów gospodarczych itp.

- Jakie są potrzeby mieszkańców w zakresie gospodarki wodno-ściekowej? Jaki jest poziom skanalizowania i zwodociągowania na terenie aglomeracji?
- Czy obecna infrastruktura jest funkcjonalna dla interesariuszy projektu (*chodzi tu o dostępność, łatwość obsługi, uciążliwość dla mieszkańców, jakość użytkowania, jakość usług, efektywność ekonomiczną, satysfakcję z użytkowania itp.*)?
- Jakość i stopień zaspokajania potrzeb beneficjentów oraz utrudnienia wynikające z dotychczasowych rozwiązań / technologii.

4) uwarunkowania realizacyjne planowanego projektu wynikające z dokumentów strategicznych, uwarunkowań prawnych, warunków środowiskowych, geologicznych i geotechnicznych, ochrony konserwatorskiej terenu i innych warunków

- Należy wskazać bezpośrednie powiązania projektu z dokumentami strategicznymi (KPOŚK), np. pokazać, że problemy, które ma rozwiązać projekt oraz narzędzia do ich rozwiązania są w w/w dokumentach wskazane.

Zgodność zadania z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK)

a)	nazwa aglomeracji	
b)	RLM w aglomeracji wg. KPOŚK	
c)	numer Załącznika KPOŚK	
d)	liczba porządkowa w załączniku KPOŚK	
e)	Rozporządzenie wojewody (numer rozporządzenia i data opublikowania) lub uchwała sejmiku województwa (nr uchwały i data opublikowania)	
f)	RLM w aglomeracji wg. Rozporządzenia wojewody/uchwały sejmiku województwa	
g)	Informacje uzupełniające	

- Jakie są uwarunkowania realizacyjne planowanego projektu wynikające z:
 - studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego itp.,
 - uwarunkowań prawnych (*np. własność gruntu*),
 - warunków środowiskowych (obszary objęte formami ochrony przyrody oraz obszary planowane do objęcia taką ochroną), geologicznych i geotechnicznych?
 - innych warunków, w tym właściwego rozporządzenia Wojewody w sprawie wyznaczenia granic aglomeracji.
- Czy omawiane uwarunkowania miały wpływ na przyjęte wcześniej rozwiązania w kontekście istniejącej lub okalającej infrastruktury?
- Szerszy kontekst realizacji projektu – należy pokazać komplementarność projektów realizowanych na obszarze objętym projektem.

5) ocenę istniejącego systemu pod kątem zgodności z prawem polskim i UE

6) funkcjonalność istniejącego systemu

- Struktura organizacyjna działania systemu wodno-ściekowego.
- Struktura organizacyjna z uwzględnieniem podziału kompetencji, współzależności, odpowiedzialności i struktury własności.
- Informacja na temat funkcjonujących przedsiębiorstw.
- Krótką historia, forma prawna i struktura własności.
- Istniejąca lub potencjalna konkurencja na rynku oferowanych usług, porównanie cen w przekroju regionalnym i krajowym, obecny udział przedsiębiorstwa w rynku usług wodno-ściekowych.

7) podstawowe rozwiązania oraz parametry techniczne i technologiczne istniejących rozwiązań na terenie aglomeracji

- Opis powinien zawierać przeprowadzony bilans wody i ścieków oraz charakterystykę dotychczasowej infrastruktury gospodarki wodno-ściekowej na terenie aglomeracji. Opis powinien dotyczyć wszystkich niżej wymienionych elementów (jeżeli występują):
 - a) w zakresie kanalizacji sanitarnej
 - charakterystykę systemu (ogólnospławny, rozdzielczy),
 - rodzaj zastosowanego rozwiązania technologicznego (tłoczna, grawitacyjna),
 - długość sieci [mb], w tym sieci grawitacyjnej i tłocznej / podciśnieniowej,
 - informacja o decyzjach administracyjnych (pozwolenia na budowę, pozwolenia na użytkowanie, pozwolenie zintegrowane – o ile było wymagane),

- stan techniczny istniejącej sieci kanalizacyjnej (w tym jej historia, etapy tworzenia itp.).
 - istniejące przepompownie ścieków,
 - ilości istniejących przyłączy i długość przykanalików [mb], w tym do domów jednorodzinnych, do domów wielorodzinnych, do pozostałych (zakłady produkcyjne i usługowe, instytucje itp.), w tym przyłączy wykonanych do niezabudowanych działek budowlanych (posiadających pozwolenia na budowę),
 - ilość ścieków odbieranych systemem kanalizacji sanitarnej ogółem [m³/rok], w tym od gospodarstw indywidualnych, od pozostałych (zakłady produkcyjne i usługowe, instytucje użyteczności publicznej),
 - jakość ścieków (m.in. BZT₅ – ścieki nieoczyszczone i oczyszczone [g O₂/m³] i inne); wielkości dopuszczalne muszą być określone w oparciu o Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 lipca 2006 r. w sprawie warunków, jakie należy spełniać przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz. U. Nr 137, poz. 984 z późn. zm.).
- b) w zakresie gospodarki wodnej
- charakterystyka systemu (długość sieci, przekrój i rodzaj rur),
 - liczba i długość przyłączy,
 - istniejące ujęcie wody (wydajność, rodzaj np. ze studni głębinowej) wraz z opisem stacji uzdatniania (wydajność eksploatacyjna, technologia oczyszczania wody, kategoria, główne elementy),
 - liczba istniejących przepompowni (łączną moc przepompowni, średniodobowy czas ich pracy),
 - istniejące studnie redukcyjne itp.
 - stan techniczny istniejącej sieci wodociągowej (w tym jej historia, etapy tworzenia itp.)
 - informacja o decyzjach administracyjnych (pozwolenia na budowę, pozwolenia na użytkowanie,).

Tabela 1. Tabela podstawowych parametrów jakości ścieków.

Rodzaj zanieczyszczenia	Jednostka	Wielkość dopuszczalna przez przepisy	Wielkość dotychczasowa (ścieki surowe)	Wielkość planowana (ścieki oczyszczone)
BZT ₅	g O ₂ / m ³			
CHZT	g O ₂ / m ³			
zawiesina ogólna	g / m ³			
azot ogólny	g N / m ³			
fosfor ogólny	g P / m ³			

Źródło: opracowanie własne.

- c) w zakresie kanalizacji deszczowej
- charakterystyka kanałów (kanałów deszczowych, przykanalików, kanałów zbiorczych, kolektora głównego, kanałów nieprzełazowych i przełazowych itd.),
 - charakterystyka urządzeń (elementów) uzbrojenia sieci (studzienki kanalizacyjne, przelotowe, połączeniowe, kaskadowe (spadowe), bezwłazowe, komory kanalizacyjne, połączeniowe, spadowe (kaskadowe), wylot ścieków, przejście syfonowe, zbiornik retencyjny, przepompownie ścieków, wpust deszczowy),
 - charakterystyka elementów studzienek i komór (komora robocza, komin włazowy, płyta przykrycia studzienki lub komory, właz kanałowy, kineta, spocznik itp.),
- d) w zakresie oczyszczalni ścieków
- typ oczyszczalni,
 - historia obiektu, w tym dokonane istotne rozbudowy / modernizacje,

- parametry istniejącej oczyszczalni (przepustowość, ilości ścieków doprowadzanych na urządzenia oczyszczalni, w tym ścieków dowożonych, obciążenie oczyszczalni wyrażone w RLM – obecne i maksymalne),
- obecnie uzyskiwane parametry oczyszczonych ścieków,
- opis technologii oczyszczania ścieków,
- informacje dotyczące lokalizacji wylotu oczyszczalni ścieków oraz nazwa i charakterystyka odbiornika oczyszczonych ścieków,
- opis ilości i jakości osadów i innych odpadów z oczyszczania ścieków oraz sposób ich zagospodarowywania,
- plany wykorzystania przepustowości oczyszczalni w kolejnych latach.

Opis stanu obecnego powinien być szczegółowy, powinien stanowić podstawę oceny **potrzeby realizacji projektu**.

1.1.2. Opis potrzeby realizacji projektu w kontekście wykonalności technicznej

Opis potrzeby realizacji projektu daje podstawę do rozważenia możliwości sfinansowania danego projektu.

W opisie powinny się znaleźć następujące elementy:

- 1) analiza problemów i potrzeb, które dotyczą użytkowników systemu (ale jedynie w kontekście przedmiotu projektu), a w tym w szczególności:
 - zidentyfikowanie problemów¹ oraz podanie źródła analizy, np.: przeprowadzenie konsultacji lub badania na danym obszarze lub obszarze o podobnych problemach;
 - związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy problemami;
- 2) powiązania pomiędzy wykazanymi problemami, a przedstawionym wcześniej opisem otoczenia projektu;
- 3) selekcja wszystkich problemów i wybór tych, które projekt ma rozwiązać lub przyczynić się do ich rozwiązania;

Przeprowadzona analiza, podparta dowodami, powinna wskazywać potrzebę realizacji projektu. Pomocne mogą być w tym następujące pytania częściowe:

- 1) skąd wynika potrzeba realizacji projektu? czy z potrzeb przedsiębiorców? czy z potrzeb samorządu lokalnego? czy z potrzeb lokalnych mieszkańców (miejsca pracy)?
- 2) czy wskazane potrzeby realizacji projektu są widoczne (wynikają) z analizy rynku i/lub charakterystyki instytucji?
- 3) od kiedy istnieją potrzeby realizacji projektu? dlaczego do tej pory nie zostały zaspokojone?
- 4) czy projekt zaspokoi w pełni potrzeby danej instytucji w zakresie inwestycyjnym lub zakupowym? na jaki czas? jeżeli nie, to w jakim zakresie? dlaczego wybrano właśnie taki zakres projektu?
- 5) w jaki sposób projekt zaspokoi potrzeby instytucji? jakie działania zakłada, aby zaspokoić te potrzeby? *w szczególności należy uzasadnić zakup nieruchomości, robót budowlanych, których realizacja musi być koniecznym warunkiem powodzenia projektu.*

1.1.3. Opis celów projektu

W tym punkcie należy przełożyć potrzeby i problemy społeczności na cele projektu. Należy przede wszystkim określić takie cele, które:

¹ Problemy muszą być określone jako sytuacje negatywne. Nie wszystkie sformułowania są sytuacjami negatywnymi, np. '10% stopa bezrobocia w mieście' nie oznacza negatywnej sytuacji, jeżeli w innych miastach jest ona dwu-krotnie wyższa, ale sformułowanie 'dwukrotnie wyższa stopa bezrobocia niż na obszarze okalającym obszar projektu' – jest już sytuacją negatywną.

- 1) są pożądane przez inwestora i otoczenie (wynikają z analizy potrzeb);
- 2) oddziałują na cele strategiczne obszaru, na którym realizowany jest projekt oraz cele horyzontalne dotyczące danego typu projektu; w szczególności należy pokazać **w jaki sposób i w jakim zakresie** (np. w kontekście wskaźników realizacji) **cele projektu spełniają cele 'Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020' i RPO WiM**;
- 3) powodują koncentrację środków na tym co ważne, efektywne kosztowo, a także możliwe do zrealizowania;

Cele muszą być:

- 1) opisem przyszłego stanu rzeczy, który zaistnieje po rozwiązaniu problemów (*a więc nigdy celem nie może być 'kupienie wyposażenia' lub 'zatrudnienie pracowników'*);
- 2) zgodne z metodą SMART, każdy cel powinien być:
 - ↳ **S**pecific (konkretny) – czy cel nie jest ujęty zbyt ogólnie? (*błędne przykłady to np. poprawa warunków świadczenia usług, znaczący wzrost sprzedaży wody itp.*);
 - ↳ **M** easurable (mierzalny) – czy można zmierzyć poziom jego osiągnięcia? (*np. ograniczenie wytwarzania osadów pościekowych*);
 - ↳ **A** chievable/available (osiągalny) – czy cel jest wyrażony liczbowo? tylko skwantyfikowany cel jest osiągalny (*np. jeżeli celem jest znacząca poprawa jakości oczyszczanych ścieków, to należy, czy cel został osiągnięty, w którym momencie?*);
 - ↳ **R** ealistic (realistyczny) – czy cel jest możliwy do osiągnięcia w założonym okresie? (*należy zastanowić się nad prawdopodobieństwem osiągnięcia każdego z celów*);
 - ↳ **T** imed (określony w czasie) – czy cel jest określony w czasie? (*np. wzrost osób korzystających z kanalizacji o 10% w 2013 r.*).

1.2. Możliwe warianty

1.2.1. Najważniejsze warianty realizacji projektu (inne możliwe sposoby osiągnięcia celu projektu)

Analiza wariantów projektu jest decydująca dla właściwej identyfikacji zakresu projektu oraz wyboru najbardziej opłacalnego rozwiązania technicznego.

Wybierając możliwe warianty realizacji projektu, należy zwrócić uwagę, czy faktycznie przyczyniają się one do **określania różnych zakresów i możliwości realizacji projektu**, Chodzi tu o to, aby skupić się na **ograniczonej liczbie istotnych i technicznie wykonalnych opcji**. Dla ułatwienia wyboru wariantów, należy opowiedzieć na dwa podstawowe pytania:

- 1) w jaki sposób można rozwiązać wcześniej zidentyfikowane problemy oraz potrzeby?
- 2) w jakim stopniu zidentyfikowane warianty odpowiadają na potrzeby społeczności?

Generalnie rzecz biorąc wybór wariantów do analizy może dotyczyć **głównych aspektów realizacji projektu**, takich jak:

- 1) **lokalizacja** (w tym analiza wymogów określonych w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie sposobu wyznaczania obszaru i granic aglomeracji z późn. zm.),
- 2) **zakres projektu** (czy konieczna jest budowa czy wystarczy rozbudowa a może jedynie modernizacja),
- 3) **skala projektu** (w zależności od zgłaszanych potrzeb oraz prognoz dotyczących przyszłego popytu na wodę, odbiór ścieków itp.).

Obligatoryjnie należy przedstawić kilka wariantów inwestycyjnych. Warianty mogą dotyczyć np. lokalizacji trasy przebiegu sieci, rodzaju sieci kanalizacji, czy lokalizacji oczyszczalni, technologii oczyszczania ścieków.

Należy bowiem pamiętać, że wariant 'bezinwestycyjny' jest niewykonalny, oznacza bowiem brak zgodności z wymogami prawa i nie może być porównywany z wariantem 'zapewniającym pełną zgodność'. Nie można również porównywać innych wariantów nie w pełni zgodnych z wymogami prawa.

Nie oznacza to, że kiedy jest możliwość realizacji innego wariantu, nie należy jej ignorować. Należy jednak zwrócić uwagę, czy analiza wariantów realizacji projektu faktycznie przyczynia się do **określenia zakresu projektu**, czy można skupić się na **istotnej i technicznie wykonalnej opcji**.

Należy tu również opisać:

- 1) czy i jakie działania (które zakłada każdy z wariantów) doprowadzą do osiągnięcia celu i zaspokojenia potrzeb?
- 2) czego dany sposób wymaga? czy wymaga zakupu nieruchomości, robót budowlanych i środków transportu i czy są one konieczne dla powodzenia projektu?

1.2.2. Analiza wariantów projektu

W ramach analizy dla każdego rozpatrywanego wariantu należy przeprowadzić analizę DGC.

Analiza DGC

Podstawową kwestią w analizie DGC jest adekwatność kosztów, jakie trzeba ponieść do rezultatów, jakie się osiąga. W tego typu projektach **miary rezultatów są względne** (*redukcja zanieczyszczeń wprowadzanych do środowiska, itp.*), należy zatem zastosować koszty związane jedynie z uzyskaniem tego efektu zmiany ilościowej; najczęściej zatem koszty te będą sumą zdyskontowanych nakładów w projekcie oraz różnicą pomiędzy kosztami eksploatacyjnymi po zrealizowaniu projektu w danym wariantcie a kosztami eksploatacyjnymi bez realizacji żadnego wariantu.

Tabela 2. Efekty ekologiczne dla projektów z zakresu gospodarki wodno-ściekowej.

Typ projektu	Efekt ekologiczny	Jednostka
kompleksowe projekty z zakresu gospodarki wodno-ściekowej	ilość doprowadzonej wody w wyniku realizacji projektu	m ³ /rok
	ilość odprowadzonych ścieków do oczyszczalni ścieków w wyniku realizacji projektu	m ³ /rok
	wielkość zredukowanego ładunku biochemicznego zapotrzebowania tlenu – BZT ₅	Mg/rok

Źródło: opracowanie własne.

Dla projektów dot. zadań zawierających elementy budowy ujęć, stacji uzdatniania, studni itp. efekt ekologiczny określony jest ilością wody o odpowiednich parametrach jakościowych, (potwierdzonych badaniami) dostarczoną odbiorcom w ciągu roku (m³/rok).

Należy tu pamiętać, że na tym etapie (analizy wariantów) **większość elementów szacowana jest wstępnie** (przy czym źródłem szacunku kosztów nie musi być dokument typu 'Założenia techniczno-ekonomiczne inwestycji' lub 'kosztorys inwestorski', szacunki na tym etapie mogą opierać się na doświadczeniach i wiedzy ekspertów branżowych). W zależności od rodzaju

projektu dokładność oszacowań może wahać się w granicach od $\pm 10\%$ do $\pm 30\%$. Natomiast celem analizy jest wykazanie celowości realizacji danego projektu, a w szczególności danych wariantów.

Należy **podać stopień dokładności szacunku nakładów i kosztów** wraz z uzasadnieniem i źródłem szacunku kosztów.

Po przyjęciu założeń i zebraniu danych dotyczących wielkości nakładów i kosztów eksploatacyjnych, można przejść do przeprowadzania analizy DGC.

Dynamiczny koszt jednostkowy DGC (*Dynamic Generation Cost*) jest równy cenie, która pozwala na uzyskanie zdyskontowanych przychodów² równych zdyskontowanym kosztom³, a więc minimalnej cenie, która powoduje, że przedsięwzięcie staje się rentowne. Zatem:

$$ZP = ZKC$$

$$p_{EE} \times \sum_{t=0}^{t=n} \frac{EE_t}{(1+i)^t} = \sum_{t=0}^{t=n} \frac{KI_t + KE_t}{(1+i)^t}$$

$$DGC = p_{EE} = \frac{\sum_{t=0}^{t=n} \frac{KI_t + KE_t}{(1+i)^t}}{\sum_{t=0}^{t=n} \frac{EE_t}{(1+i)^t}}$$

gdzie:

- ZP zdyskontowane przychody
- ZKC zdyskontowane koszty całkowite
- p_{EE} cena za jednostkę miary rezultatu
- KI_t nakłady inwestycyjne poniesione w danym roku;
- KE_t koszty eksploatacyjne poniesione w danym roku;
- i stopa dyskontowa;
- t rok, przyjmuje wartości od 0 do n
- EE_t miara rezultatu np. ilość oczyszczonych ścieków

Inaczej mówiąc DGC pokazuje, jaki jest techniczny koszt uzyskania jednostki miary rezultatu (np. efektu ekologicznego). Koszt ten jest wyrażony w złotych na jednostkę miary rezultatu.

Spośród różnych efektów ekologicznych (BZT₅, ChZT, azot ogólny, fosfor ogólny, zawiesina, inne) wybrano jeden rodzaj efektu ekologicznego - BZT₅ ze względu na znaczne jego rozpowszechnienie we wszelakich analizach, ale również z uwagi na konieczność porównywania różnych projektów względem siebie. Należy mieć bowiem na uwadze, że **możliwość porównania różnych wariantów projektu** między sobą jest możliwe jedynie wtedy, kiedy stosowana jest ta sama miara rezultatu. Dlatego wskazane jest zastosowanie najbardziej rozpowszechnionej miary rezultatu.

Efekt ekologiczny liczymy jako różnicę pomiędzy ładunkiem zanieczyszczeń BZT₅ wyrażonym w [Mg/rok] w ściekach surowych odprowadzanych w sposób nieuporządkowany do gruntu, zbiornika, cieku wodnego, wstępnie podczyszczonych (lub w ściekach oczyszczanych dotychczasową oczyszczalnią niespełniających warunków narzuconych przez przepisy prawa), a ładunkiem zanieczyszczeń BZT₅ wyrażonym w [Mg/rok] w ściekach oczyszczonych zgodnie z założeniami danego wariantu.

Dane do wyliczeń powinny pochodzić zm.in. z:

- pozwolenia wodno-prawnego;

² wartość zdyskontowanych przychodów (ZP) jest sumą iloczynów rezultatów osiąganych przez projekt w każdym roku (EE_t) oraz ceny jednostkowej danego rezultatu (p_{EE}).

³ zdyskontowane koszty całkowite (ZKC) są sumą zdyskontowanych kosztów inwestycyjnych i kosztów eksploatacyjnych poniesionych w każdym roku z całego okresu trwania rezultatów projektu.

- raportu oddziaływania na środowisko,
- wyników badań jakości ścieków (dotyczy stanu obecnego),
- dokumentacji technicznej itp.

Należy pamiętać, że każdy z zaproponowanych wariantów realizacji projektu musi zakładać oczyszczanie ścieków do poziomu wymaganego przez:

- pozwolenie wodno-prawne (jeżeli jest już dostępne) lub
- warunki narzucone przez przepisy prawa.

Kolejną kwestią, na którą należy zwrócić uwagę, jest **adekwatność kosztów**, jakie trzeba ponieść do rezultatów, jakie się osiąga. Dla ułatwienia i uproszczenia analizy wariantów wszystkie miary rezultatów / efekty ekologiczne we wszystkich typach projektów ustalono jako względne (*np. zmniejszenie zużycia energii, redukcja zanieczyszczeń, zwiększenie przepustowości, ale również liczba wprowadzonych produktów na rynek itp.*), a więc takie, które punkt 'zero' kładą w momencie rozpoczęcia projektu. Oznacza to, że należy zastosować koszty związane jedynie z uzyskaniem tego efektu zmiany ilościowej; najczęściej zatem koszty te będą sumą zdyskontowanych nakładów w projekcie oraz różnicą pomiędzy kosztami eksploatacyjnymi 'po zrealizowaniu projektu w danym wariantcie' a kosztami eksploatacyjnymi 'bez realizacji żadnego wariantu'.

1.2.3. Optymalny wariant projektu

Po przeprowadzeniu analizy wariantów danego projektu, należy dokonać wyboru najlepszego wariantu projektu. Jest to już zadanie stosunkowo łatwe, bowiem **w przypadku metody DGC** najlepszy wariant odznacza się najniższym dynamicznym kosztem jednostkowym.

Jednakże bywają przypadki, w których można próbować uzasadniać wybór innego wariantu, pomimo uzyskania odmiennych wyników analiz.

1.2.4. Rozwiązanie technologiczne

Dopiero po analizie dostępnych wariantów inwestycji i wyborze optymalnego wariantu realizującego postawione cele, można wybrać i przedstawić koncepcję techniczno-technologiczną. Należy oczywiście uzasadnić wybraną przez nas technologię oraz przedstawić przeanalizowane warianty technologiczne. Opis koncepcji techniczno-technologicznej powinien ograniczyć się do elementów mających rzeczywisty wpływ na koszty czy funkcjonowanie infrastruktury w przyszłości.

Opisując optymalne rozwiązanie technologiczne należy skupić się na odpowiedzi na np. następujące pytania:

- 1) czy rozwiązania zastosowane w projekcie promują na polskim rynku najlepsze oraz sprawdzone technologie;
- 2) czy rozwiązania spełniają wymogi wynikające z obowiązujących europejskich i polskich norm i przepisów ochrony środowiska;
- 3) czy rozwiązania te wpływają znacząco na zmniejszenie zagrożeń dla środowiska i zdrowia ludzkiego.

Opisując poszczególne elementy techniczno-technologiczne, należy każdorazowo uzasadniać wybór poszczególnych technologii, przy czym elementem uzasadnienia może być zgodność z normami PN dla odpowiednich parametrów infrastruktury, standardami polskimi i unijnymi, możliwymi trudnościami wynikającymi z zastosowaniem urządzeń technicznych, czy też rozwiązań technologicznych, negatywnym wpływem na środowisko itp.

1.2.5. Charakterystyka proponowanych technologii, elementów i parametrów technicznych inwestycji

Po wybraniu konkretnych rozwiązań technologicznych przedstawiamy ich opis (*należy pamiętać, że opisy mogą zawierać również inne elementy lub nie zawierać z przyczyn obiektywnych poniższych elementów*) – zgodne z opisem stanu obecnego – punkt I.1.1.

W przypadku każdego elementu infrastruktury, należy określić, czy jest to element:

- 1) nowy,
- 2) modernizowany,
- 3) adaptowany,
- 4) nie podlegający modernizacji.

1.3. Realizacja projektu

1.3.1. Opis lokalizacji / miejsca realizacji projektu

W tym punkcie należy:

- 1) jasno przedstawić lokalizację wybranego wariantu projektu;
- 2) opisać charakterystykę lokalizacji wybranego wariantu projektu;
- 3) uwzględnić położenie planowanych obiektów w stosunku do obszarów objętych różnymi formami ochrony przyrody, w tym obszarów Natura 2000 z tzw. *Shadow List*. Położenie obszarów objętych formami ochrony przyrody w stosunku oraz obszar realizacji projektu zależy przedstawić w formie opisowej i graficznej na mapach w skali umożliwiającej identyfikację obszarów.
- 4) obligatoryjnie dołączyć niezbędne mapy i fakultatywnie zdjęcia.

Analizując planowaną lokalizację, należy wziąć pod uwagę (szczegółowość opisów może być dostosowana do istniejących dokumentów – etapu przygotowywania projektu):

- 1) wszystkie warunki fizyko-topograficzne mające wpływ na projekt,
- 2) powiązanie z innymi obiektami infrastrukturalnymi,
- 3) zapotrzebowanie na media i ich dostępność w danej lokalizacji,
- 4) możliwość prowadzenia i zabezpieczenia budowy, stref ochronnych itp.

Należy tu obligatoryjnie uwzględnić metodykę wyznaczania w ramach aglomeracji zakresu sieci kanalizacyjnej, która może być objęta finansowaniem, opisaną w Wytycznych do przygotowania inwestycji w zakresie środowiska współfinansowanych przez Fundusz Spójności i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w latach 2007 – 2013 - JASPERs.

Należy zaprezentować metodę wyznaczania poszczególnych odcinków sieci w aglomeracji, Studium powinno zawierać obliczenia ilości mieszkańców i długości sieci dla poszczególnych odcinków realizowanych w obrębie wyznaczonych Podstawowych Jednostek Osadniczych PJO.

Ponadto obligatoryjnie należy dołączyć część graficzną zawierającą charakterystykę i położenie odcinków sieci kanalizacyjnej (istniejących i planowanych) na :

- mapie aglomeracji sporządzonej zgodnie z Wytycznymi do sporządzania map na potrzeby analizy opcji do Wstępnego Studium Wykonalności (WSW) lub na potrzeby weryfikacji SIWZ do Studium Wykonalności (SW),
- schemacie ideowym sporządzonym zgodnie z Wytycznymi MRR dla odcinków sieci kanalizacji sanitarnej w obrębie aglomeracji.

Zarówno mapa jak i schemat powinny odzwierciedlać obszary:

- o znacznym spadku w kierunku istniejącej lub przewidywanej oczyszczalni ścieków,
- strefy ochrony ujęć wody dla potrzeb zbiorowego zaopatrzenia w wodę,
- tereny objęte formami ochrony przyrody w rozumieniu przepisów o ochronie przyrody oraz obszary, ujęte w projekcie obszarów Natura 2000 tzw. Shadow List.

Należy pamiętać również o uzupełnieniu opisu lokalizacji wybranego wariantu projektu **stosownymi mapami i szkicami**, sytuującymi dane przedsięwzięcie zarówno w skali mikro jak i makro. Należy dołączyć poglądową mapę aglomeracji (plan orientacyjny w skali umożliwiającej pokazanie projektowanej inwestycji w otoczeniu), na której należy odnieść przedmiot projektu do obowiązującego planu zagospodarowania przestrzennego terenu, powiązać (zaznaczyć) planowaną inwestycję z siedliskami ludzkimi, zaznaczyć obszar oddziaływania projektu, powiązania z innymi obiektami gospodarki wodno-ściekowej.

Dodatkowo, mapa powinna mieć zaznaczone granice administracyjne województw, powiatów, gmin.

W przypadku zadań związanych z oczyszczalniami ścieków, należy dołączyć schemat technologiczny oczyszczalni (planowanej oraz w przypadku modernizacji – obecnej).

1.3.2. Niezbędne rodzaje czynności / materiałów / usług

W tym punkcie należy obligatoryjnie przedstawić (w zależności czy dane pozycje są adekwatne do projektu):

- 1) niezbędne prace, czynności,
- 2) materiały (np. budowlane),
- 3) usługi zlecane na zewnątrz,
- 4) maszyny i urządzenia,

niezbędne prace/czynności związane z informacją/promocją/edukacją ekologiczną.

Wykorzystywane w okresie realizacji projektu i będące podstawą do późniejszego określenia wartości niezbędnych **nakładów inwestycyjnych**.

Jest to o tyle ważne, gdyż zestawienie to w połączeniu z uzasadnieniem stanowi podstawę do zaszeregowania danego wydatku jako **kosztu kwalifikowanego**.

1.3.3. Planowany harmonogram realizacji projektu

Harmonogram powinien wskazywać kolejność zadań projektu, przewidywany czas trwania oraz **koszty** poszczególnych zadań.

Następnym elementem studium, który należy przygotować jest planowany harmonogram realizacji projektu, składający się z:

- harmonogramu prac przygotowawczych, w tym rozpisania przetargów, pozyskiwania odpowiednich zezwoleń itp.,
- harmonogramu realizacji projektu.

W tym celu należy trzymać się następujących zasad:

- 1) harmonogram musi być wykonany przynajmniej w układzie kwartalnym,

2) harmonogram musi zawierać co najmniej następujące elementy składowe procesu inwestycyjnego:

- ↳ uzyskanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach realizacji przedsięwzięcia,
- ↳ uzyskanie decyzji o ustaleniu lokalizacji projektu inwestycyjnego (jeżeli jest wymagana),
- ↳ uzyskanie prawa do dysponowania nieruchomością na cele budowlane,
- ↳ uzyskanie pozwolenia na budowę,
- ↳ ogłoszenie przetargu na wykonanie zadania inwestycyjnego i podpisanie umowy z wykonawcą robót,
- ↳ wykonanie robót w poszczególnych etapach realizacyjnych,
- ↳ uzyskanie decyzji z zakresu ochrony środowiska: pozwolenia emisyjne (pozwolenie na odprowadzanie ścieków, na emisję gazów i pyłów do atmosfery, pozwolenie na wytwarzanie odpadów lub/i pozwolenie zintegrowane (należy zwrócić uwagę, iż w przypadku konieczności uzyskania pozwolenia zintegrowanego, zgodnie z Prawem ochrony środowiska, organ ma 6 miesięcy na wydanie takiej decyzji – należy zatem złożyć wniosek ze stosownym wyprzedzeniem) - o będą wymagane,
- ↳ uzyskanie zezwolenia na odzysk i unieszkodliwianie odpadów (o ile jest wymagane),
- ↳ odbiór końcowy robót,
- ↳ uzyskanie pozwolenia na użytkowanie,
- ↳ rozliczenie końcowe zadania inwestycyjnego.

3) harmonogram powinien być przejrzysty,

4) przyjęte w harmonogramie terminy realizacji muszą być możliwe do osiągnięcia i zgodne

z obowiązującym prawodawstwem, muszą one uwzględniać czas niezbędny na wykonanie odpowiednich czynności przez wszystkich uczestników procesu inwestycyjnego,

Należy pamiętać, że okres realizacji projektu powinien być zgodny z zasadą n+3 (w przypadku projektów złożonych do 2010 r.), n+2 (w przypadku projektów złożonych po 2010 r.).

Jeżeli projekt będzie realizowany niezgodnie z zasadą n+3, n+2, należy uzasadnić jego dłuższą realizację.

Należy zwrócić szczególną uwagę na źródła szacunków liczbowych czy kosztowych. Ma to szczególne znaczenie przy zakupie wyposażenia. Należy zatem zadbać o to, aby:

- 1) źródła nadal były aktualne – opierając się na kosztorysach inwestorskich sprzed 2-3 lat, które w dobie bardzo szybko wzrastających cen materiałów i usług budowlanych stają się nieaktualne, można spowodować, że wyliczenia będą błędne a wyliczenia wskaźników – niewiarygodne (np. dlatego kosztorysy inwestorskie nie mogą być starsze niż 6 miesięcy).
- 2) powoływać się na analogiczną sytuację w innym obszarze, kiedy ma to swoje uzasadnienie – często dla obszarów wiejskich przyjmowane są średnie wskaźniki dla Polski, co w dalszym etapie może znacznie zniekształcić wyniki analiz.

1.4. Stan po realizacji projektu

1.4.1. Opis stanu po realizacji projektu

W tym punkcie należy opisać wszystko, co się dzieje i jakie zmiany zaszły na obszarze oddziaływania projektu – od czasu jego zakończenia. Opisując 'stan po realizacji projektu' należy przede wszystkim:

- 1) przedstawić funkcjonalność rozwiązań zaproponowanych w projekcie (np. rozwiązań technicznych),
- 2) wykazać zbieżność parametrów technicznych projektowanej infrastruktury z celami projektu;
- 3) przedstawić logikę dostosowania rozwiązań wypracowanych w ramach projektu do poszczególnych celów, które ma spełniać,
- 4) wykazać dostosowanie wyposażenia budynku do realizacji celów projektu przez cały okres odniesienia (należy uwzględnić zużycie ekonomiczne środków trwałych itd.);
- 5) bardzo ważne są również 'miękkie' aspekty projektu, mogą mieć one bowiem wpływ na sukces projektu, osiągnięcie przez niego założonych celów i stan, który nastąpi po jego realizacji. Dlatego, należy tutaj opisać następujące aspekty (*jeżeli dotyczą przedmiotowo projektu*):
 - ↳ **jakość świadczonych usług** (jak zostanie zagwarantowana jakość? czy usługi będą spełniały określone normy fizyczne (standardy techniczne, higieniczne, sanitarne itp.), czy usługi będą świadczone w sposób ciągły? czy usługi będą dostępne? czy użytkownicy będą usatysfakcjonowani szybkością usług, ich dokładnością, terminowością, solidnością, ciągłością itp.),
 - ↳ dostosowanie usług dla potrzeb wszystkich interesariuszy projektu (zgodnie z opisem potrzeb wyżej),
- 6) określić w sposób wiarygodny i poprawny zakres niezbędnych robót i nakładów odtworzeniowych w określonym okresie eksploatacji rezultatów projektu (w odniesieniu jedynie do elementów, które wymagają odtworzenia w okresie odniesienia),
- 7) opis stanu 'po realizacji' projektu to również **opis produktów i rezultatów określanych przez wskaźniki realizacji**. Musi on zawierać wskaźniki produktu i rezultatu wskazane przez Instytucję Zarządzającą w *Szczegółowym opisie osi priorytetowej „Środowisko przyrodnicze” RPO WiM na lata 2007-2013* oraz *Generatorze wniosków*.

Należy w tym przypadku upewnić się, czy wskaźniki: są poprawnie określone (zgodne z innymi częściami projektu i wniosku)? wpływają na realizację celów projektu (są znacząco użyteczne dla społeczności)?

Dodatkowo, należy:

- 1) opisać przyszły sposób zagospodarowywania odpadów powstających w procesie oczyszczania ścieków; napisać czym różni się od obecnego (jeżeli projekt dotyczy modernizacji / rozbudowy istniejącej oczyszczalni),
- 2) opisać odbiornik oczyszczonych ścieków oraz określić zlewnię i podać jej charakterystykę.

Należy obowiązkowo przedstawić następujące wskaźniki dotyczące aglomeracji:

Wskaźnik charakteryzujący aglomerację	Opis wskaźnika	Wartość określona dla aglomeracji	Dokument źródłowy / punkt / strona
Wielkość aglomeracji w RLM jednostka [RLM]	Docelowa wielkość aglomeracji, w której realizowane jest przedsięwzięcie, wyrażona w RLM, zgodnie z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych i rozporządzeniem Wojewody w sprawie sposobu wyznaczenia obszaru i granic aglomeracji. Przez aglomerację rozumiemy teren, na którym zaludnienie lub działalność gospodarcza są wystarczająco		

	skoncentrowane, aby ścieki komunalne były zbierane i przekazywane do oczyszczalni ścieków.		
Przyrost RLM jednostka [RLM]	Przyrost RLM stanowi różnicę między liczbą RLM podłączonych do sieci po zakończeniu realizacji projektu oraz liczbą RLM podłączonych do sieci przed realizacją projektu.		
Wypełnienie przez aglomerację wymogów dyrektywy 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991r. w sprawie oczyszczania ścieków komunalnych. jednostka [%]	<p>Zakres rzeczowy projektu powinien zapewnić wypełnienie przez aglomerację wymogów dyrektywy 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991r. w sprawie oczyszczania ścieków komunalnych, co jest mierzone procentem wyposażenia aglomeracji w system kanalizacji zbiorczej.</p> <p>Wskaźnik powinien być obliczony wg wzoru: $s1 = b - a,$ gdzie: <i>s1 – wskaźnik wyposażenia aglomeracji w system kanalizacji</i> <i>a – stopień skanalizowania aglomeracji przed realizacją projektu, liczony jako stosunek liczby RLM obsługiwanych przez oczyszczalnię do liczby RLM, określona w rozporządzeniu wojewody w sprawie sposobu wyznaczenia obszaru i granic aglomeracji wyrażony w %</i> <i>b – stopień skanalizowania aglomeracji po realizacji projektu, liczony jako stosunek liczby RLM obsługiwanych przez oczyszczalnię do liczby RLM, określonej zgodnie z kryterium nr 1 wyrażony w %</i></p> <p>W przypadku projektów realizowanych na obszarze kilku aglomeracji należy wziąć pod uwagę sumaryczną wielkość aglomeracji w ramach projektu.</p>		

1.4.2. 'Trwałość technologiczna'

W przypadku realizacji projektu obejmującego instalację wymienioną w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości, a więc wymagającego uzyskania pozwolenia zintegrowanego należy sprawdzić, czy analiza techniczna i technologiczna udowadnia, że zastosowana technologia ma charakter przyszłościowy w odniesieniu do najlepszych dostępnych technik.

Trwałość produktów i rezultatów projektu **nie może** wiązać się jedynie z **finansowym zabezpieczeniem przyszłego funkcjonowania inwestycji**. Dlatego należy odpowiedzieć tutaj na kluczowe pytania:

- 1) Czy wybrane technologie budowy poszczególnych elementów infrastruktury przełożą się na wysoką jakość i trwałość otrzymanych produktów, tak że nie będą one wymagały ciągłych udoskonaleń lub poprawek?
- 2) Czy proponowane rozwiązania biorą pod uwagę szybkie **starzenie się ekonomiczne urządzeń i oprogramowania** i zapewniają funkcjonowanie rezultatów przynajmniej w okresach odniesienia?
- 3) Czy analiza techniczna i technologiczna udowadnia, że zastosowana technologia ma charakter przyszłościowy?
- 4) Czy projekt jest w stanie odpowiedzieć na zmieniające się trendy i prognozy technologiczne? Czy wybrane technologie mogą w sposób elastyczny na nie odpowiedzieć?

1.4.3. Matryca logiczna projektu

Na zakończenie opracowywania wykonalności techniczno-technologicznej należy przygotować matrycę logiczną projektu, podsumowującą całą logikę projektu.

	Logika interwencji	Wskaźniki realizacji	Źródła informacji o wskaźniku	Założenia
Cel nadrzędny (programowy, ogólny) pokazujący długofalowe oddziaływanie projektu				
Cel bezpośredni projektu (główny)				Zewnętrzne czynniki mające wpływ na wdrażanie i trwałość projektu
Rezultaty projektu	Wpływ projektu na otoczenie natychmiast po zakończeniu projektu	Wartości wskaźników rezultatu muszą być spójne z wartościami wskaźników z wniosku		Zewnętrzne czynniki mające wpływ na wdrażanie i trwałość projektu
Produkty projektu	Produkty działań materialnie odzwierciedlające realizację projektu	Wartości wskaźników produktu muszą być spójne z wartościami		Zewnętrzne czynniki mające wpływ na wdrażanie i trwałość projektu

		<i>wskaźników z wniosku</i>		
Działania	<i>Faktyczne działania dokonywane przez beneficjenta w ramach projektu np. roboty budowlane – montażowe, zakup urządzeń itp.</i>	<i>źródła finansowania projektu</i>		<i>Zewnętrzne czynniki mające wpływ na wdrażanie i trwałość projektu</i>

Poprawnie sporządzona matryca logiczna powinna:

- 1) definiować nadrzędny cel projektu (cel szerszy, ogólny);
- 2) definiować to, do czego dążymy w projekcie;
- 3) identyfikować kluczowe rezultaty projektu;
- 4) grupować działania niezbędne do osiągnięcia rezultatów;
- 5) używać obiektywnie weryfikowalnych wskaźników;
- 6) identyfikować sposoby weryfikacji osiągnięć projektu;
- 7) identyfikować obszary ryzyka zewnętrznego.

Należy również pokazać, **w jakim zakresie wskaźniki produktu i rezultatu realizują wskaźniki działań i priorytetów RPO WiM** w odpowiednich komórkach matrycy logicznych w ujęciu procentowym.

1.5. Wykonalność prawna | Zgodność z polityką ochrony środowiska

1.5.1. Kwestie prawne związane z realizacją projektu

W opisie należy przedstawić status prawny nieruchomości, w której będzie realizowany projekt. Należy opisać, jaka jest forma korzystania z tej nieruchomości (własność / dzierżawa). Jeżeli projektodawca nie jest właścicielem nieruchomości, należy napisać:

- 1) kto jest właścicielem gruntów / nieruchomości, na których będzie realizowany projekt?
- 2) jaka jest dostępność mediów pod inwestycję? (jeżeli dotyczy) Jaka jest dostępność gruntów niezbędnych do zrealizowania wybranego wariantu realizacji projektu?
- 3) jakie są ograniczenia wynikające z umowy np. jaki okres dzierżawy zapisano w umowie? jaki jest okres wypowiedzenia umowy itp.?

Należy odnieść się do horyzontalnych polityk wspólnoty, w tym w szczególności do polityk w zakresie:

- 1) równość mężczyzn i kobiet oraz niedyskryminacji,
- 2) zrównoważonego rozwoju,
- 3) konkurencji oraz zamówień publicznych,
- 4) społeczeństwa informatycznego.

1.5.2. Wpływ na środowisko regionu

W powyższym punkcie należy opisać sposób wdrożenia przez projekt polityk UE związanych z ochroną środowiska, w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Należy opisać w jaki sposób wdrożenie projektu przyczyni się do przestrzegania działań prewencyjnych.

Należy przedstawić także sytuację projektodawcy w kontekście uwarunkowań środowiskowych.

Należy przeprowadzić klasyfikację przedsięwzięcia pod kątem wymogu przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko w świetle przepisów prawa polskiego i UE.

W przypadku konieczności uzyskania oceny oddziaływania na środowisko – opisać stan zaawansowania przygotowania oceny.

Projektodawca w powyższym punkcie powinien także opisać wszystkie dodatkowe działania w zakresie ochrony środowiska (np. audyt środowiskowy, zarządzanie środowiskiem, specjalny monitoring środowiska).

1.5.3. Wpływ na siedliska i gatunki występujące na terenach Natura 2000

Ten punkt dotyczy jedynie tych projektów, których obszar realizacji znajduje się na terenach objętych Europejską Siecią Ekologiczną Natura 2000 (a także obszarów z tzw. Shadow list) lub które są realizowane poza tymi obszarami ale potencjalnie mogą oddziaływać na obszary Natura 2000.

W tym miejscu należy zadeklarować, czy obszar realizacji projektu znajduje się na tych terenach i podać stosowne źródło takiej deklaracji: np. oświadczenie.

2. Wykonalność instytucjonalna

2.1. Wykonalność instytucjonalna projektu

2.1.1. Opis beneficjenta

Należy tu przedstawić podstawowe dane formalno-prawne dotyczące statusu projektodawcy, a przede wszystkim, umieścić w opisie udokumentowanie tytułu prawnego do zawarcia umowy cywilno-prawnej na realizację projektu i dysponowania majątkiem powstałym w wyniku realizacji projektu. Zatem należy opisać:

- 1) w przypadku jednostek samorządu terytorialnego, ich związków i stowarzyszeń (jeżeli dotyczy):
 - ↳ podstawę prawną utworzenia,
 - ↳ organ założycielski,
 - ↳ zadania statutowe.
- 2) w przypadku organizacji pozarządowych:
 - ↳ formę prawną,
 - ↳ historię,
 - ↳ krótki opis przedmiotu działalności.
- 3) w przypadku przedsiębiorców:
 - ↳ formę prawną,
 - ↳ głównych udziałowców i akcjonariuszy,
 - ↳ historię,
 - ↳ krótki opis przedmiotu działalności,
 - ↳ perspektywy rozwoju.

Dodatkowo dla podmiotu pełniącego funkcję operatora majątku wytworzonego w wyniku realizacji projektu należy przedstawić: posiadane zasoby techniczne, doświadczenie oraz przygotowanie merytoryczne niezbędne dla prawidłowej eksploatacji majątku, obecne zasady amortyzacji majątku, zasady naliczania oraz poziom opłat dla użytkowników i sposób ich poboru (jeżeli usługa jest odpłatna).

Należy również opisać powiązania projektodawcy z innymi podmiotami (prawne, właścicielskie, organizacyjne itp.).

2.1.2. Opis wdrażania projektu

W tym punkcie należy wziąć pod uwagę:

- 1) płaszczyznę instytucjonalną wdrażania projektu;
- 2) płaszczyznę proceduralną wdrażania projektu;

W płaszczyźnie instytucjonalnej należy opisać:

- 1) wszystkie zaangażowane w realizację projektu instytucje i organizacje; podział odpowiedzialności i zadań pomiędzy wszystkie instytucje,
- 2) wszystkie osoby, instytucje i organizacje, na które realizacja projektu będzie miała wpływ,
- 3) osoby biorące udział w realizacji projektu (przede wszystkim kierownika projektu), ich rolę, zadania i odpowiedzialność,

- 4) w przypadku powołania Jednostki Realizującej Projekt oraz Pełnomocnika ds. Realizacji Projektu należy opisać ich strukturę i schemat organizacyjny, należy opisać szczegóły dotyczące JRP (np. datę podjęcia uchwały odpowiedniego organu o powołaniu JRP oraz pełnomocnika).

W płaszczyźnie proceduralnej należy opisać:

- 1) procedury, które będą wykonywane podczas realizacji projektu, *np. sposoby śledzenia postępu prac, definiowania i weryfikowania punktów kontrolnych, formalne warunki odbioru prac, w szczególności procedury przepływu informacji i podejmowania decyzji w JRP, itp.*
- 2) harmonogram prac przygotowawczych, w tym rozpisania przetargów, pozyskiwania odpowiednich zezwoleń itp.
- 3) harmonogram realizacji projektu; *musi być on zgodny z harmonogramem przygotowanym w punkcie I.3.3 oraz II.2.1.*

2.1.3. Finansowanie pracy komórki odpowiedzialnej za wdrożenie projektu (JRP)

W tym punkcie należy opisać:

- 1) koszty funkcjonowania komórki odpowiedzialnej za wdrożenie projektu ze wskazaniem kosztów kwalifikowanych;
- 2) źródła, z jakich będzie ona finansowana (*środki własne, dotacja, kredyt obrotowy*).

2.2. Trwałość rezultatów projektu

2.2.1. Utrzymanie i eksploatacja inwestycji

W tym punkcie należy określić:

- 1) sposób ponoszenia kosztów związanych z utrzymaniem i eksploatacją rezultatów projektu – *szczególnie jest to ważne przy przekazaniu rezultatów projektu innemu operatorowi;*
- 2) sposób zabezpieczenia środków na te wydatki – *najlepiej, jak działania w ramach projektu są zapisane w statucie jednostki, najtrudniej jest udowodnić zabezpieczenie środków w przypadku przedsiębiorstw sektora prywatnego;*

Koszty związane z utrzymaniem i eksploatacją rezultatów projektu **muszą korespondować** z kosztami powtarzalnymi wyliczonymi w punkcie II.2 (*nakłady inwestycyjne na realizację projektu*).

2.2.2. Utrzymanie rezultatów projektu

Każdy projektodawca musi być w stanie utrzymać rezultaty projektu przez co najmniej 5 lat od chwili zakończenia jego realizacji (w przypadku małych i średnich przedsiębiorców obejmuje to okres 3 lat). Dlatego w tym punkcie należy określić sposób zarządzania i eksploatacji majątku, który powstanie dzięki realizacji projektu.

2.2.3. Zdolności organizacyjne i finansowe do utrzymania rezultatów projektu

W tym punkcie należy określić zasoby techniczne i ludzkie zaangażowane we wdrożenie projektu. W opisie powinny znaleźć się opisy:

dotyczące zasobów technicznych:

- 1) pomieszczeń niezbędnych do realizacji projektu (np. zlokalizowania w nich nabywanych środków trwałych) *przy czym należy opisać tutaj wyposażenie, infrastrukturę tych pomieszczeń itp.*
- 2) jeżeli projekt dotyczy prac budowlanych i modernizacyjnych – posiadanie pozwolenia na budowę lub określenie przewidywanego terminu otrzymania pozwolenia (w przypadku jego braku),
- 3) inne niezbędne zasoby techniczne do realizacji projektu;

dotyczące zasobów ludzkich i doświadczenia:

- 1) odpowiedniego doświadczenia i wykształcenia związanego z prowadzoną działalnością; osób odpowiedzialnych za zarządzanie finansami; *należy podać, wykształcenie, doświadczenie zawodowe wskazanych osób itp.*
- 2) posiadania odpowiedniego przygotowania merytorycznego do prowadzenia działalności danego typu; odpowiedzi na pytanie: *dlaczego posiadane zasoby ludzkie są wystarczające do wdrożenia projektu oraz osiągnięcia celów określonych w projekcie?*

2.2.4. Zarządzanie infrastrukturą. Właściciel inwestycji

Należy tutaj podać operatora / właściciela, który będzie zarządzał projektem w ciągu co najmniej 5 lat od chwili jego zakończenia (w przypadku małych i średnich przedsiębiorców obejmuje to okres 3 lat). Przyszły właściciel rezultatów projektu finansowanego z EFRR (po jego zakończeniu) musi być wiarygodny, pewny i wypłacalny.

W przypadku przekazania rezultatu projektu operatorowi, w tym przekazania na własność, a w szczególności przekazania ich przedsiębiorstwom – dużego znaczenia nabiera **trwałość finansowa samego operatora**. Jeżeli bowiem właściciel rezultatów projektu zbankrutuje, trwałość samych rezultatów (np. inwestycji) nie będzie miała znaczenia.

Jeżeli właścicielem rezultatów projektu będzie projektodawca, można na tym zakończyć wypełnianie tego punktu (wiarygodność, pewność i wypłacalność była przedstawiana wcześniej). Po pierwsze zatem należy podać, czy saldo skumulowanych przepływów pieniężnych na koniec każdego roku wdrażania i eksploatacji rezultatów **jest dodatnie** (jest to już liczone w punkcie II.8.4).

Jeżeli projekt będzie realizowany, bądź eksploatowany przez inny niż projektodawca (np. jednostka samorządu terytorialnego) podmiot (operator), należy w opisie zawrzeć rozwiązania organizacyjno-formalne (ewentualnie opis powinien zawierać postanowienia umowy o świadczenie usług przez operatora). W szczególności, powinno się w nim zawrzeć:

- 1) szczegółowy opis świadczonych usług;
- 2) wymagania co do standardów i jakości usług;
- 3) zasady naliczania i poziom opłat dla użytkowników (jeżeli usługa jest odpłatna);
- 4) sposób poboru opłat;
- 5) tryb kontroli wykonania zadania i wpływ wyników tej kontroli na wysokość rekompensaty, o której mowa powyżej;
- 6) skutki niewykonania, bądź nienależytego wykonania umowy oraz tryb jej rozwiązania;
- 7) sposób zapewnienia dotrzymania założonej jakości.

3. Wykonalność finansowo-ekonomiczna

Generalnie, analiza wykonalności finansowo-ekonomicznej powinna odpowiedzieć na dwa kluczowe pytania:⁴

1. Czy projekt jest warty współfinansowania?

Czy projekt przyczynia się do realizacji celów polityki regionalnej UE? Czy sprzyja on wzrostowi gospodarczemu oraz czy przyczynia się do zwiększenia zatrudnienia?

Aby to sprawdzić, należy przeprowadzić analizę pod kątem gospodarczym oraz zwrócić uwagę na oszacowany w analizie kosztów i korzyści wpływ projektu na wskaźniki gospodarcze. Zasada jest prosta: jeżeli ekonomiczna wartość bieżąca netto projektu (ENPV) jest dodatnia, jest on korzystny dla danej społeczności (regionu/powiatu/gminy), ponieważ korzyści społeczno-gospodarcze z niego płynące przewyższają koszty. W takim przypadku, jeżeli istnieje taka potrzeba (zob. poniżej) projekt powinien otrzymać pomoc z funduszy.

2. Czy projekt wymaga współfinansowania?

Fakt, iż projekt przyczynia się do realizacji celów polityki gospodarczej UE nie oznacza jeszcze, że musi on być współfinansowany z funduszy. Ponadto projekt potrzebny z gospodarczego punktu widzenia może być jednocześnie projektem przynoszącym finansowe korzyści, co sprawia iż w takim przypadku projekt nie powinien być współfinansowany z funduszy strukturalnych.

Aby sprawdzić, czy projekt wymaga współfinansowania niezbędna jest analiza finansowa: jeżeli finansowa wartość bieżąca netto projektu bez wkładu z Funduszy (FNPV/C) jest ujemna, oznacza to, iż projekt może być współfinansowany; dotacja UE nie powinna przekraczać kwoty niezbędnej do zapewnienia równowagi finansowej projektu, tak aby uniknąć finansowania w wysokości większej niż jest to potrzebne.

3.1. Zaproponowana metodologia przeprowadzenia analiz

3.1.1. Przyjęte założenia przeprowadzanych analiz

W pierwszej kolejności należy przyjąć odpowiedni **sposób przeprowadzania analiz**:

- 1) należy **dołączyć do studium wykonalności** skoroszyt w postaci plików z aktywnymi komórkami i formułami, np. w formacie MS Excel lub OpenOffice; arkusz kalkulacyjny nie może być chroniony;
- 2) skoroszyt powinien składać się z trzech arkuszy:
 - ↳ 'Arkusz 1: Założenia',
 - ↳ 'Arkusz 2: Obliczenia' oraz
 - ↳ 'Arkusz 3: Wyniki'.
- 3) **'Arkusz 1: Założenia'** powinien zawierać wszystkie wprowadzane dane (zarówno założenia opisowe, jak i dane liczbowe);
- 4) wszystkie obliczenia powinny być zawarte w **'Arkuszu 2: Obliczenia'**; w tym arkuszu nie powinny być wpisywane żadne dane, powinny one być powiązane formułami z danymi wprowadzonymi w 'Arkuszu 1: Założenia'.
- 5) **'Arkusz 3: Wyniki'** powinien zawierać wszystkie tabele i załączniki do studium wykonalności (wykorzystywane w studium wykonalności); nie powinny tam występować żadne obliczenia; cała zawartość powinna być pobierana albo z 'Arkusza 2: Obliczenia', albo z 'Arkusza 3: Wyniki'.

⁴ Komisja Europejska, *Nowy okres programowania 2007-2013: Wytyczne dotyczące metodologii przeprowadzania analizy kosztów i korzyści*, Dokument roboczy nr 4, 08/2006, s. 4-5.

Następnie należy przyjąć odpowiednie założenia do analizy.

Zaleca się wykorzystanie 2 scenariuszy makroekonomicznych: podstawowego i pesymistycznego. Dla pierwszych 5 lat projekcji finansowej, analitycy powinni wykorzystywać Warianty gospodarczego rozwoju Polski będące załącznikiem do aktualnych *Wytycznych w zakresie wybranych zagadnień związanych z przygotowaniem projektów inwestycyjnych, w tym projektów generujących dochód*. Dla pozostałego okresu analizy powinny być stosowane wartości, jak z ostatniego roku ww. wariantów. Cała analiza będzie oparta na podstawowym scenariuszu makroekonomicznym. Drugi ze scenariuszy powinien być wykorzystywany w analizie wrażliwości.

Przyjęte założenia służące oszacowaniu korzyści gospodarczych płynących z realizacji danego projektu powinny dotyczyć wszystkich płaszczyzn oddziaływania projektu, a w największym stopniu:⁵

- 1) płaszczyzny finansowej,
- 2) płaszczyzny gospodarczej,
- 3) płaszczyzny społecznej,
- 4) płaszczyzny ochrony środowiska.

Analiza kosztów i korzyści jest podstawą do podjęcia decyzji, czy projekt jest potrzebny i warty zrealizowania. Koszty i korzyści z każdej płaszczyzny są przeliczane na wartości pieniężne i sumowane, dzięki czemu można wykazać wyższość wszystkich korzyści z realizacji projektu nad jego kosztami i udowodnić, że projekt warty jest dofinansowania.

Jeżeli chodzi o zgodność z zasadami przygotowywania analiz ekonomiczno-finansowych, to należy przyjąć najważniejsze ogólne zasady i założenia, w szczególności:

1. Analiza powinna brać pod uwagę **całościową serię działań**, czynności lub usług służącą zaspokojeniu w pełni danej potrzeby i osiągnięciu założonego celu. Projekt poddany analizie musi być samodzielną jednostką analityczną⁶ tzn. musi w pełni samodzielnie funkcjonować oraz muszą być dostępne odrębne kalkulacje nakładów, przychodów i kosztów operacyjnych takiej jednostki.

Jeżeli projekt jest realizowany przez grupę podmiotów (projektodawcę i operatora lub projektodawcę i partnerów np. inne jednostki samorządowe) należy przygotować analizy skonsolidowane. W takim wypadku należy wyjść od prognozy liczby użytkowników przed i po projekcie dla wszystkich podmiotów oraz ponoszonych przez nich kosztów operacyjnych. Rachunek zysków i strat oraz kolejne rachunki należy przeprowadzić już dla przepływów różnicowych (różnicy pomiędzy przepływami po realizacji projektu a przepływami przed projektem).

W tym punkcie należy również zwrócić uwagę na odpowiednią 'identyfikację projektu'. Chodzi o to, aby analizą zostały objęte wszystkie zadania, które prowadzą do osiągnięcia danego celu i składają się przy tym na spójny i skoordynowany zespół działań i ról.

Do analizy bierzemy wszystkie elementy systemu gospodarki wodno-ściekowej zarządzanego przez nas (projektodawcę lub jego operatora), w tym należy wziąć pod uwagę również przychody z tytułu sprzedaży wody i odbioru ścieków z innych gmin (jednostek), a także kosztów związanych z przekazywaniem np. odpadów. Zatem poza systemem projektodawcy wszystkie powiązania z innymi jednostkami (dostawcami, klientami i partnerami) muszą być regulowane przychodami i kosztami.

2. Nawiązując do powyższego, analiza powinna obejmować **zamkniętą całość przedsięwzięcia** – grupę projektów, a w przypadku starania się o dofinansowanie początkowych etapów złożonego projektu – również analizę ryzyka niezrealizowania pozostałych (końcowych) etapów projektu, od których faktycznie zależy powodzenie całości.

⁵ Komisja Europejska, *Nowy okres programowania 2007-2013: Wytyczne...* op. cit., s. 4.

⁶ Komisja Europejska, *Nowy okres programowania 2007-2013: Wytyczne...* op. cit., s. 5.

Należy wziąć pod uwagę wszystkie planowane etapy tworzenia systemu gospodarki wodno-ściekowej. Efekt ekologiczny powstaje dopiero po zakończeniu wszystkich etapów realizacji projektu (nie po zakończeniu realizacji jednego z etapów).

3. Analiza powinna brać pod uwagę odpowiednie **oddziaływanie projektu**, które jest uzależnione od wielkości i zakresu projektu. Koszty i korzyści projektów lokalnych mogą i powinny być mierzone na poziomie gminnym i/lub powiatowym, co nie oznacza, że nie powinna być również wykazana jego ogólna spójność i odpowiedniość w odniesieniu do konkretnych celów makroekonomicznych (np. polityki regionalnej UE). Podobnie przy projektach regionalnych – pomiar korzyści i kosztów powinien odbywać się na poziomie regionu, ale powinno być również wykazane oddziaływanie (ale już nie skwantyfikowane) na gospodarkę Polski lub nawet UE (np. w przypadku wprowadzenia innowacji nowych dla rynku przez przedsiębiorstwo z regionu lub modernizację portu lotniczego).

Zasadą powinno być również wykorzystanie tego samego poziomu oddziaływania dla obliczania kosztów, jak i korzyści projektu:

- ↳ zakres lokalny – dotyczy obszaru gminy lub gmin w obrębie powiatu; w szczególności zakres lokalny obejmuje obszar 1 powiatu;
- ↳ zakres ponadlokalny – dotyczy obszaru większego niż powiat, ale mniejszego niż region;
- ↳ zakres regionalny – dotyczy obszaru całego województwa.

Należy zawrzeć odpowiednie oddziaływanie projektu, które powinno się liczyć względem obszaru analizowanej aglomeracji.

Analiza musi zawierać się w danym '**okresie odniesienia**'. Okres 'odniesienia' to okres, dla którego przygotowywane są analizy kosztów i korzyści (CBA). Jest to okres za który należy sporządzić prognozę przepływów pieniężnych generowanych przez projekt, **licząc od roku poniesienia pierwszych wydatków związanych z faktyczną realizacją projektu**.

Należy przyjąć właściwy okres odniesienia, tj. dla projektów wodno-ściekowych minimum 25 lat.

W przypadku, kiedy okres gospodarczego życia projektu wykracza poza okres odniesienia, należy zastosować **wartość rezydualną**.

Wartość rezydualna nie powinna być niższa niż wartość księgowa netto aktywów projektu i związanych z nim inwestycji odtworzeniowych. Oznacza to, że beneficjent powinien rozliczyć wartość, która jest równa wartości netto aktywów (tzn. wartość księgowa brutto pomniejszona o amortyzację przez okres objęty analizą) sfinansowanych w ramach projektu powiększonej o wartość netto związanych z nimi inwestycji odtworzeniowych. W przypadku gruntów wartość rezydualna wynosi 100% wartości początkowej. Wnioskodawca powinien uzasadnić we studium wykonalności przyjętą wartość rezydualną.

3.1.2. Przyjęte założenia analizy finansowej

Analiza finansowa będąca częścią analizy kosztów i korzyści powinna mieć na celu, w szczególności:

- 1) dokonanie **oceny finansowej rentowności projektu** oraz **kapitału własnego (krajowego)**;
- 2) określenie właściwego (maksymalnego) **wkładu z EFRR – oszacowanie poziomu wsparcia**, który umożliwi wykonalność finansową projektu, a z drugiej strony nie pozwoli przekazać projektodawcom zbyt dużo środków (nie pozwoli im zarobić na dotacji) – *poziom wsparcia szacuje się za pomocą analizy 'luki finansowej'*;
- 3) weryfikację **trwałości finansowej** projektu tzn. czy projektodawca będzie zdolny do wdrożenia projektu a operator będzie generował wystarczającą nadwyżkę finansową do pokrycia wszystkich kosztów działalności operacyjnej oraz wydatków inwestycyjnych (łącznie z koniecznymi nakładami odtworzeniowymi) – trwałość finansową analizujemy

poprzez badanie sald środków pieniężnych systemu w okresie eksploatacji aktywów finansowanych z dotacji.

Analiza finansowa:⁷

1. Musi wskazywać, czy podatek VAT jest kosztem kwalifikowanym w ramach projektu.
2. Musi być dokonana **z punktu widzenia właściciela rezultatów projektu**. Jednakże, jeżeli właściciel i operator są odrębnymi podmiotami (prowadzącymi odrębne księgi rachunkowe), analiza finansowa powinna być skonsolidowana (obejmować oba podmioty).
3. Musi brać pod uwagę **wyłącznie przepływy pieniężne** tzn. rzeczywistą kwotę pieniężną otrzymywaną lub wypłacaną w ramach projektu. Dlatego niepieniężne pozycje rachunkowe, jak amortyzacja nie mogą być przedmiotem tej analizy.⁸
4. Musi uwzględniać **wartość pieniądza w czasie** podczas wyliczania przepływów finansowych w różnych latach. Przyszłe przepływy pieniężne dyskontuje się wstecznie do wartości bieżącej (w pierwszym roku rozpoczęcia projektu) za pomocą degresywnego w czasie 'współczynnika dyskonta', którego wartość jest uzależniona od przyjętej stopy dyskontowej.
Przygotowanie analizy finansowej bez uwzględnienia zmiany wartości pieniądza w czasie będzie powodować brak porównywalności efektów projektu z innymi projektami przygotowanymi zgodnie z założoną metodologią.
5. Analiza finansowa musi być sporządzona **w cenach stałych**, ponieważ stopa dyskontowa jest wyrażona w wartościach rzeczywistych.
6. Analiza finansowa musi być sporządzona przy użyciu **metody przyrostu**⁹.
7. Musi zapewniać, że przepływy środków pieniężnych są uwzględnione w tym roku, w którym będą faktycznie dokonane i zawierać się w danym **'okresie odniesienia'**. W przypadku gdy rzeczywisty okres gospodarczego życia projektu przekracza dany okres odniesienia, **analiza uwzględnia również 'wartość rezydualną'**.
8. **Przyjmuje jeden poziom stopy procentowej dla wszystkich projektów w ramach RPO WiM na poziomie 5%**, co uprości i ujednolici zasady przygotowywania projektów. Zatem wskaźnik dyskonta, przez który należy przemnożyć wartość przepływów pieniężnych w danym roku, aby sprowadzić ich wartość do wartości z roku bazowego – wylicza się według wzoru:

$$d_t = \frac{1}{(1+r)^t}$$

gdzie:

d_t oznacza wskaźnik dyskonta w roku t ;

r oznacza przyjętą stopę dyskonta;

t oznacza kolejny rok w okresie od etapu inwestycyjnego do końca okresu 'odniesienia' $t \in \{0, 1, 2, \dots, n\}$.

Można jednakże w uzasadnionych przypadkach stosować **stopę wyższą**, jeżeli wynika to ze szczegółowego badania kosztu kapitału dla określonego projektu lub analizy określonych portfeli papierów wartościowych na międzynarodowych rynkach finansowych czy też alternatywnych inwestycji dostępnych dla konkretnego inwestora.

Wykorzystanie wyższej stopy dyskonta działa na niekorzyść danego projektu (przy porównywaniu go z projektami, w których zastosowano niższą stopę), mimo tego, że w większym stopniu jest bliższe prawdzie i specyficznym warunkom otoczenia danego projektu.

Wskazuje, czy w ramach projektu przewiduje się poniesienie wydatków w zakresie instrumentu elastyczności, w tym określa nazwę i wartość wydatku oraz uzasadnia konieczność jego poniesienia.

⁷ Komisja Europejska, *Nowy okres programowania 2007-2013: Wytoczne...* op. cit., s. 6-7.

⁸ Jednakże w sytuacji, gdy do proponowanego projektu załączona jest szczegółowa analiza ryzyka, **nieprzewidziane wydatki mogą zostać włączone do kosztów kwalifikowanych**, nie mogą one jednak przekroczyć 10% łącznych kosztów inwestycji, po odliczeniu nieprzewidzianych wydatków.

⁹ Jednakże, w przypadku projektu będącego w ramach już istniejącej infrastruktury generującej dochód, zastosowanie metody przyrostu może się okazać trudne, lub wręcz niewykonalne. W takim przypadku KE sugeruje, aby do analizy finansowej zastosować metodę 'pozostałych kosztów historycznych'.

3.1.3. Przyjęte założenia analizy ekonomicznej

Analiza ekonomiczna:¹⁰

1. Musi być dokonana z punktu widzenia społeczności, przy czym punktem wyjścia do analizy ekonomicznej powinny być przepływy pieniężne określone w analizie finansowej;
2. Powinna wychodzić z założenia, że wkład w **projekt** jest wyceniany w kontekście jego **kosztu alternatywnego**, a **produkt końcowy** – w kontekście **gotowości klienta do zapłaty**. Koszt alternatywny niekoniecznie bowiem musi odpowiadać odnotowanemu kosztowi finansowemu; podobnie, chęć do zapłaty nie zawsze jest prawidłowo odzwierciedlona przez obserwowane ceny rynkowe, które mogą być przez coś zniekształcone lub których w ogóle może nie być:
 - ↳ należy odliczyć podatki pośrednie (np. VAT), subwencje i wpłaty mające charakter wyłącznie przekazu pieniężnego (np. wpłaty z tytułu ubezpieczeń społecznych). Jednakże ceny muszą być powiększone o podatki bezpośrednie. Również w przypadku, gdy konkretne podatki pośrednie/subwencje mają za zadanie zmienić efekty zewnętrzne, należy je uwzględnić w cenie.
 - ↳ przepływy gotówkowe należy skorygować o efekty zewnętrzne;
Efekty zewnętrzne są to efekty, które nie są odzwierciedlone w transakcji ani po stronie produkcji ani konsumpcji. Kluczowe efekty zewnętrzne związane są ze środowiskiem naturalnym, zdrowiem i jakością życia.

Należy tu określić źródła szacunku korzyści społecznych. Mogą to być specjalne analizy wykonywane na potrzeby studium, aktualizowane wartości uzyskane w wykonanych w przeszłości studiach lub też wartości uzyskane na innych obszarach (podobnych), przeliczone np. według ilorazu średniego wynagrodzenia w obu obszarach.

Przykłady pozytywnych efektów zewnętrznych	Przykłady negatywnych efektów zewnętrznych
<ul style="list-style-type: none"> – zredukowany poziom chorób gastrycznych – niższe koszty uzdatniania wody w procesach przemysłowych – zwiększona wartość gruntów położonych w okolicy rozbudowanej sieci, – wzrost liczby turystów w sezonie – wzrost liczby usług związanych z wypoczynkiem, budownictwo, nowe miejsca pracy – możliwość odbioru produktów rolnych, które dotychczas nie spełniały norm, np. mleko – poprawa warunków produkcyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> – ograniczony dostęp do zbiorników dostarczających wodę
<ul style="list-style-type: none"> – lepsza jakość wód odbiorczych, do których odprowadzane są ścieki, – zwiększone wykorzystanie wód na cele rekreacyjne, – lepsza ochrona rzadkich gatunków, – zwiększona wartość gruntów położonych w okolicy rozbudowanej sieci, – zwiększona wartość gruntów położonych w okolicy wód odbiorczych – zmniejszenie eutrofizacji jezior – ograniczenie strat w rybołówstwie – wzrost liczby turystów w sezonie – wzrost liczby usług związanych z wypoczynkiem, budownictwo, nowe miejsca pracy 	<ul style="list-style-type: none"> – zanieczyszczenie powietrza ze spalarni osadów ściekowych – wzrost kosztów usuwania ścieków

Źródło: *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013. Wytyczne w zakresie wybranych zagadnień związanych z przygotowaniem projektów inwestycyjnych, w tym projektów generujących dochód (projekt). Załącznik 2. Wytyczne do przygotowania analizy finansowej i ekonomicznej dla projektów z sektora środowiska, Warszawa 2007, s. 11.*

- ↳ w analizie muszą być wykorzystane wynagrodzenia ukryte, szczególnie w odniesieniu do kosztów niewykwalifikowanej siły roboczej.

¹⁰ Komisja Europejska, *Nowy okres programowania 2007-2013: Wytyczne...* op. cit., s. 9-11.

Skutkiem zniekształceń rynku pracy (takich jak płace minimalne, świadczenia z tytułu bezrobocia, itp.) jest zazwyczaj to, iż wynagrodzenie finansowe jest wyższe, niż koszt alternatywny pracy. Należy zatem uwzględnić właściwe wynagrodzenie ukryte.

$$SW = FW \times (1 - u) \times (1 - t)$$

gdzie:

SW oznacza wynagrodzenie ukryte [zł / m-c średnio w roku],

FW oznacza wynagrodzenie finansowe (rynkowe)

u oznacza regionalny wskaźnik stopy bezrobocia (na koniec roku),

t oznacza stawkę wpłat z tytułu ubezpieczenia społecznego i odpowiednich podatków

3. W oparciu o długoterminowy wzrost gospodarczy i stopy preferencji czasowej, KE proponuje **orientacyjny punkt odniesienia dla społecznej stopy dyskontowej na poziomie 5,5%** dla państw objętych pomocą z funduszu spójności, w tym Polski.

3.2. Nakłady inwestycyjne na realizację projektu

Przed przygotowywaniem harmonogramu rzeczowo-finansowego, należy zebrać dane dotyczące dwóch wydzielonych pozycji:

- 1) inwestycje rozwojowe i modernizacyjne związane z realizacją projektu;
- 2) inwestycje odtworzeniowe w okresie eksploatacji projektu, tj. zakup ruchomych środków trwałych, urządzeń niebędących składnikiem nakładów rozwojowych i modernizacyjnych, nakłady na remonty generalne, wymianę wyposażenia technicznego po technicznym okresie użytkowania (podnoszące wartość środków trwałych).

Należy pamiętać, że harmonogram rzeczowo-finansowy powinien być:

- 1) poprawny (czy harmonogram jest zgodny z harmonogramem realizacji projektu przedstawionym w części I? Czy harmonogram rzeczowo-finansowy jest spójny z wnioskiem projektowym? Czy nie brakuje żadnego etapu, a są jedynie te etapy, które były wskazane wcześniej? Czy harmonogram nie zawiera błędów rachunkowych przy sumowaniu?);
- 2) zrozumiały (czy wszystkie etapy wynikają z procesu inwestycyjnego? Czy są logicznie powiązane?);
- 3) rzetelny (czy uwzględniono również nakłady w okresie eksploatacji? np. zakup ruchomych środków trwałych, urządzeń nie będących składnikiem nakładów na budowę, nakłady na remonty generalne i nakłady odtworzeniowe podnoszące wartość środków trwałych oraz wymianę wyposażenia technicznego po technicznym okresie użytkowania);
- 4) wiarygodny (czy przedstawiony harmonogram jest realny? czy założono prawdziwe elementy realizacji projektu? czy określono źródła szacunku kosztów? (np. kosztorys inwestorski, przetarg, oferty potencjalnych wykonawców, doświadczenia inwestora))

3.3. Przychody ze sprzedaży – kalkulacja przychodów

3.3.1. Prognozowana liczba użytkowników dla wariantu bazowego

oraz

3.3.2. Prognozowana liczba użytkowników po realizacji projektu

'Wariant bazowy' oznacza tu wariant bez realizacji projektu (gdyby projektodawca funkcjonował tak jak do tej pory, inwestując jedynie za własne środki).

Należy w tym miejscu przedstawić szacunek liczby użytkowników rezultatów projektu oraz zakres oferowanych usług przy założeniu zarówno realizacji projektu, jak i przy normalnej działalności projektodawcy. Oszacowanie popytu jest niezwykle trudne dla analityka, niemniej jednak należy dołożyć wszelkich starań, aby:

- 1) założenia co do zakresu planowanych/oferowanych usług były oszacowane realnie i były możliwe do osiągnięcia przez projektodawcę / operatora;
- 2) zakres planowanych/oferowanych usług nie został oszacowany zbyt optymistycznie.

Liczba użytkowników oraz zakres oferowanych usług jest silnie uzależniona od założeń i opisów, jakie zostały poczynione w części I:

- 1) obecnego poziomu oferowanych usług w zakresie przedmiotu projektu;
- 2) możliwości wystąpienia 'efektu kanibalizmu' nowych usług kosztem starych;
- 3) charakterystyki segmentu, do którego adresowane są usługi (również jego tendencji rozwojowych);
- 4) tego, czy usługa jest adresowana do segmentów obsługiwanych już przez instytucję, czy do nowych segmentów;
- 5) jakie potrzeby i oczekiwania dana usługa spełnia.

3.3.3. Kalkulacja przychodów dla wariantu bazowego

W tym punkcie należy przygotować plan taryfowy lub cennik, a następnie kalkulację przychodów, która musi zawierać:

- 1) przychody ze sprzedaży,
- 2) pozostałe przychody operacyjne

przy założeniu kontynuowania działalności bez realizacji projektu w odpowiednim okresie odniesienia.

Sposób kalkulacji taryf powinien być zgodny z obowiązującymi przepisami prawa.

Należy tu również uwzględnić nieściągalność należności na podstawie aktualnych wskaźników lub **wykazać, że ściągalność wynosi 100%**.

3.3.4. Kalkulacja przychodów po realizacji projektu

Podobnie jak wyżej, należy dołożyć wszelkich starań, aby:

- 1) przyjąć realne założenia,
- 2) uwzględnić wszystkie przychody z działalności w odpowiednim okresie odniesienia,
- 3) oprzeć kalkulację przychodów po realizacji projektu o poprawną, zrozumiałą, rzetelną i wiarygodną kalkulację cen za oferowane w wyniku realizacji projektu usługi zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

Przy określaniu cen należy zastosować się do następujących zaleceń:

- ↳ ceny muszą odzwierciedlać społeczne koszty krańcowe wytworzenia produktów w projekcie;
- ↳ ceny powinny być oparte o rzeczywiste spożycie zasobów, a zatem powinny pokrywać koszty operacyjne i koszty eksploatacji, jak również pełną amortyzację majątku (zasada „zanieczyszczający płaci”);
- ↳ jednocześnie odpowiednia struktura opłat powinna zmierzać do zmaksymalizowania dochodów z projektu, zmniejszając maksymalnie dotacje publiczne (zwiększając skuteczność przydziału środków), ale uwzględniając jednocześnie przystępność cenową (zasada „sprawiedliwości”);
- ↳ należy pamiętać, aby wariant ‘bez realizacji projektu’ zakładał taką samą lub niższą marżę zysku operacyjnego jak wariant ‘z realizacją projektu’.

Zgodność z ‘zasadą zanieczyszczający płaci’

W realizacji projektu należy stosować zasadę ‘zanieczyszczający płaci’. Jest ona jedną z głównych zasad wspólnotowej polityki w zakresie środowiska naturalnego [art. 174 traktatu WE] i ma zastosowanie na całym terytorium Wspólnoty.

W praktyce wdrożenie tej zasady oznacza stworzenie systemu opłat, w którym koszty zanieczyszczania środowiska i środków zapobiegawczych przed zanieczyszczaniem środowiska byłyby ponoszone przez tego, kto spowodował zanieczyszczenie.

Koszty te wlicza się proporcjonalnie do marginalnych społecznych kosztów wytworzenia produktów w ramach danego projektu, a więc również włączając w to koszty środowiskowe i koszty związane z niedostatkiem zasobów (to dotyczy projektów wykorzystujących wodę) lub też skalkulowanych w taki sposób, który promuje wybór innych wariantów projektu.¹¹ W szczególności opłaty za korzystanie ze środowiska będą dotyczyły wykorzystania wody, emisji do atmosfery (z instalacji i ze środków transportu) oraz składowania odpadów (uwzględniając planowany wzrost opłat z tytułu unieszkodliwiania odpadów przez składowanie).

Zgodnie z zasadą zanieczyszczający płaci, planowane taryfy powinny uwzględniać także koszty finansowe związane z realizacją projektu. Zgodnie z Przewodnikiem KE do CBA koszty finansowe nie są natomiast uwzględniane w kosztach operacyjnych na potrzeby obliczenia luki finansowej (analogicznie jak amortyzacja oraz rezerwy na przyszłe koszty odtworzeniowe i na nieprzewidziane wydatki), nie koryguje się również kosztów inwestycyjnych projektu o koszty finansowe z okresu realizacji.

Zgodność z ‘zasadą sprawiedliwości’

W obliczeniach należy również wykorzystać ‘zasadę sprawiedliwości’ (przystępności cenowej), o której mowa w rozporządzeniu ogólnym [art. 55 rozp. 1083/2006], co oznacza, że ceny powinny spełniać ‘zasadę sprawiedliwości’, aby produkty lub usługi były przystępne cenowo dla najmniej uprzywilejowanych grup społecznych i były proporcjonalnym obciążeniem dla pozostałych korzystających.

Prognozowane przychody wynikające z taryf za świadczenie usług, powinny być przygotowane w oparciu o odpowiednie regulacje, przy czym beneficjent w scenariuszu ‘po realizacji projektu’ **może** skorygować taryfy biorąc pod uwagę tzw. dostępność cenową (ang. affordability), czyli zdolność do płacenia za usługi. Zdolność do płacenia za usługi jest miarą statystyczną:

¹¹ Komisja Europejska, *Nowy okres programowania 2007-2013: Wytyczne...* op. cit., s. 15.

odzwierciedla średni próg, powyżej którego, wzrost taryf nie miałby charakteru trwałego, lub koszty musiałyby być pokryte pomocą socjalną. Nie ma mechanizmu prawnego ograniczającego taryfy powyżej progu. Istnieją dwa mechanizmy umożliwiające udzielanie wsparcia gospodarstwom domowym: zasiłki dla gospodarstw domowych wypłacane z budżetu państwa i dopłaty do taryf wypłacane określonej grupie taryfowej z budżetu lokalnego. Korekta może dotyczyć wyłącznie taryf dla gospodarstw domowych. Korekta może być wprowadzona pod warunkiem, że wydatki ponoszone przez gospodarstwo domowe przekraczają kwotę równą 3% dochodu do dyspozycji (mierzonego medianą) dla gospodarki wodno-ściekowej. Skalę korekty ustala beneficjent, w zależności od uwarunkowań lokalnych, w tym zwłaszcza aktualnego poziomu wydatków ponoszonych przez gospodarstwa domowe. Maksymalna dopuszczalna korekta nie może prowadzić do obniżenia wydatków ponoszonych przez gospodarstwo domowe poniżej aktualnego poziomu wydatków ponoszonych przez gospodarstwa domowe, jak również poziomu wydatków gospodarstw domowych prognozowanych dla wariantu bez inwestycji oraz kwoty odpowiadającej 3% dochodu do dyspozycji (mierzonego medianą) dla gospodarki wodno-ściekowej.

Kroki szacowania wysokości dochodu do dyspozycji gospodarstw domowych wyrażonego w zł na osobę na miesiąc

1. Należy wybrać medianę dochodu do dyspozycji gospodarstw domowych z odpowiedniej tabeli dla danej kategorii:

- ↳ regionu, w którym znajduje się beneficjent,
- ↳ największego miasta korzystającego z inwestycji (poniżej 20 000 mieszkańców, między 20 000 a 100 000 mieszkańców, powyżej 100 000 mieszkańców).

2. Wartość dotyczy 2003 roku. Powinna być prognozowana zwiększając wartość rok po roku, o połowę wskaźnika wzrostu płacy realnej.

W przypadku projektu obejmującego miejscowości należące do różnych kategorii dochodu, zaleca się obliczanie średniego ważonego dochodu. Oznacza to, że od beneficjenta oczekuje się wybrania dla każdej miejscowości szacunkowego dochodu z załączonej tabeli i pomnożenia przez wagę opartą na liczbie mieszkańców danej miejscowości.

Tabela 3. Mediana dochodu do dyspozycji gospodarstw domowych w województwie warmińsko-mazurskim w zależności od obszaru w 2003 roku.

Wyszczególnienie	Mediana (50%)
Województwo warmińsko-mazurskie ogółem	680
miasta i wsie o liczbie ludności poniżej 20 000 mieszkańców	595
miasta o liczbie ludności pomiędzy 20 000 a 100 000 mieszkańców	777
miasta o liczbie ludności powyżej 100 000 mieszkańców	905

Źródło: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013. Wytyczne w zakresie wybranych zagadnień związanych z przygotowaniem projektów inwestycyjnych, w tym projektów generujących dochód. Załącznik 2. Wytyczne do przygotowania analizy finansowej i ekonomicznej dla projektów z sektora środowiska, Warszawa 2007, s. 26-30 na podstawie GUS, Badanie budżetu gospodarstw domowych.

Po obliczeniu dochodu rozporządzalnego, należy wyliczyć wysokość maksymalnej ceny za 1 m³ wody i ścieków:

$$p_{max} = \frac{3\% \times D_r}{z_{mw}}$$

p_{max} maksymalna cena 1 m³ wody i ścieków [zł/m³],

D_r miesięczny dochód rozporządzalny (do dyspozycji) gospodarstw domowych przypadający na 1 mieszkańca wyliczony jak powyżej [zł/(osoba x m-c)],

z_{mw} średnie zużycie wody przez 1 osobę w ciągu miesiąca [$m^3/(osoba \times m-c)$] musi spełniać wymogi rozporządzenia.

Należy zastosować odpowiedni podział ceny na wodę i ścieki.

Kalkulacja przychodów w każdym rodzaju projektów oparta jest (oprócz liczby użytkowników) na wielkości przeciętnego zużycia wody i tym samym produkcji ścieków. Dlatego w pierwszej kolejności należy określić zużycie wody (produkcję ścieków) w ramach wyznaczonych przez normę:

Tabela 4. Wskaźniki przeciętnych norm zużycia wody na jednego mieszkańca w gospodarstwach domowych.

Lp.	Wypożyczenie mieszkania w instalacje	Przeciętne normy zużycia wody
		dm3 / mieszkańca x dobę
1.	Wodociąg bez ubikacji i łazienki (brak kanalizacji), pobór wody ze źródła podwórzowego lub ulicznego	30
2.	Wodociąg, ubikacja bez łazienki	50-60
3.	Wodociąg, zlew kuchenny, WC, brak łazienki i ciepłej wody	70-90
4.	Wodociąg, ubikacja, łazienka, lokalne źródło ciepłej wody (piecyk węglowy, gazowy - gaz z butli, elektryczny, bojler)	80-100
5.	Wodociąg, ubikacja, łazienka, dostawa ciepłej wody do mieszkania (z elektrociepłowni, kotłowni osiedlowej lub blokowej)	140-160

Źródło: Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 14 lipca 2002 roku w sprawie określenia przeciętnych norm zużycia wody (Dz. U. Nr 8 poz. 70).

Należy również przeliczyć średnioroczną liczbę turystów na liczbę użytkowników:

$$L_{Ut} = L_t \times \frac{d_{St}}{365 \text{ dni}}$$

gdzie:

- L_{Ut} liczba użytkowników przeliczeniowych,
- L_t liczba turystów (średniorocznie) liczona jako liczba miejsc noclegowych zarejestrowanych na danym terenie,
- d_{St} długość sezonu turystycznego na danym obszarze [dni].

3.3.5. Kalkulacja zmiany przychodów wywołanych realizacją projektu

W tym punkcie należy przedstawić zmiany przychodów wywołanych realizacją projektu. Przepływy finansowe dla inwestycji stanowią różnicę między przepływami pieniężnymi „scenariusza z projektem” i „scenariusza bez projektu”.

3.4. Prognoza kosztów eksploatacyjnych inwestora

3.4.1. Kalkulacja kosztów eksploatacyjnych dla wariantu bazowego

W pierwszej kolejności należy zadbać o to, aby koszty dotyczyły **całości funkcjonowania instytucji**.

Następnie należy trzymać się następujących zasad:

- 1) przyjąć realne i możliwe do osiągnięcia założenia odnośnie kosztów,
- 2) uwzględnić wszystkie koszty,
- 3) podzielić koszty według klasyfikacji kosztów rodzajowych przy założeniu kontynuowania działalności bez realizacji projektu w odpowiednim okresie odniesienia na:

Tabela 5. Wykaz możliwych rodzajów kosztów eksploatacyjnych wraz z przedstawieniem ich w arkuszu kalkulacyjnym.

Lp.	Wyszczególnienie	Jedn.	Rok	Kolejne lata...	Źródło danych
			2007		
1.	koszty paliwa	zł / rok			np. dane firmy
2.	koszty energii elektrycznej	zł / rok			
3.	koszty innych mediów	zł / rok			
4.	koszty materiałów	zł / rok			
5.	koszty wynagrodzeń brutto z narzutami	zł / rok			
6.	koszty usług obcych	zł / rok			
7.	koszty remontów i konserwacji	zł / rok			
8.	opłaty za korzystanie ze środowiska	zł / rok			
9.	kary za przekroczenia warunków korzystania ze środowiska	zł / rok			
10.	koszty ogólnozakładowe	zł / rok			
11.	inne (podać jakie, w kosztach eksploatacyjnych nie można uwzględniać amortyzacji)	zł / rok			

Źródło: opracowanie własne.

Aby zapewnić wiarygodność wyliczeń, należy zawsze podawać wiarygodne źródło szacunku kosztów (w ostatniej kolumnie) i sposób wyliczania, jak dla przykładu pokazano poniżej:

Tabela 6. Fragment arkusza kalkulacyjnego zawierającego koszty energii elektrycznej.

Lp.	Wyszczególnienie	Jedn.	Rok	Kolejne lata			Źródło danych
			2007	
1	Zużycie energii elektrycznej dla podstawowej działalności	kWh/rok					np. dane z poprzednich lat
2	Średnia stawka za energię	zł/kWh					np. Zakład Energetyczny
3	Koszt energii elektrycznej	zł/rok	1 x 2	1 x 2	1 x 2	1 x 2	–

4	Pozostałe koszty energii elektrycznej	zł/rok					<i>np. dane z poprzednich lat</i>
5	Razem koszty energii elektrycznej	zł/rok	3 + 4	3 + 4	3 + 4	3 + 4	-

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku podstawowej kategorii kosztu konieczne należy przedstawić jednostki, w których ilościowo przedstawiamy koszt (kWh, szt., h itd.), liczbę jednostek w ciągu roku i wynik w postaci zawsze tej samej jednostki 'zł/rok'.

3.4.2. Kalkulacja kosztów eksploatacyjnych po realizacji projektu

Podobnie jak powyżej, przy kalkulacji kosztów eksploatacyjnych po realizacji projektu duży nacisk należy położyć na:

- 1) realność założeń,
- 2) uwzględnienie wszystkich kosztów z działalności po realizacji projektu w odpowiednim okresie odniesienia.

Pozostałe kwestie są analogiczne jak powyżej (tabele, sposób przedstawiania danych).

3.4.3. Kalkulacja zmiany kosztów wywołanych realizacją projektu

W tym punkcie należy przedstawić zmiany kosztów wywołanych realizacją projektu.

3.4.4. Plan amortyzacji

Ten punkt dotyczy wszystkich projektów, w których występują środki trwałe.

W Planie amortyzacji należy umieścić następujące elementy:

- 1) rok,
- 2) wartość początkową,
- 3) amortyzację roczną oraz
- 4) wartość netto środka trwałego.

Najlepiej jest, jeżeli zastosowany zostanie okres amortyzacji dla każdego typu aktywów, który odzwierciedla ich faktyczny okres użytkowania, a nie minimalny okres amortyzacji wynikający z przepisów prawa.

3.5. Rachunek zysków i strat dla projektu

Rachunek zysków i strat dla projektu musi być wykonany zgodnie z definicjami określonymi w ustawie o rachunkowości.

Następnie należy trzymać się następującej zasady: w rachunku muszą być ujęte wyłącznie zmiany poszczególnych pozycji rachunku wywołanych realizacją projektu, a więc od poszczególnych wartości 'po realizacji projektu' należy odjąć wartości 'bez realizacją projektu'.

3.6. Rachunek przepływów pieniężnych projektu w okresie realizacji i eksploatacji projektu

3.6.1. Kalkulacja zapotrzebowania na kapitał obrotowy

Po przygotowaniu kalkulacji nakładów inwestycyjnych, należy zwrócić uwagę na wyliczenie zapotrzebowania na kapitał obrotowy. Jest to przecież **druga po nakładach pozycja wymagająca posiadania środków finansowych** (koniecznych w fazie eksploatacji inwestycji). Można powiedzieć, że kapitał początkowy jest tą częścią nakładów inwestycyjnych, która jest konieczna w fazie eksploatacyjnej (jest to różnica pomiędzy bieżącymi aktywami – zapasami, należnościami i gotówką, a bieżącymi pasywami – zobowiązaniami krótkoterminowymi).

3.6.2. Rachunek przepływów pieniężnych dla projektu w okresie realizacji i eksploatacji projektu

W pierwszej kolejności należy przygotować szablon rachunku przepływów pieniężnych dla projektu zgodnie z definicjami określonymi w ustawie o rachunkowości, przy czym można go przygotować jedynie na poziomie grup głównych (oznaczonych literami). W drugiej kolejności należy przygotować wyliczenia bacząc na to, czy są one poprawne i nie ma błędów rachunkowych, ani metodologicznych.

W tym punkcie, oprócz przedstawienia rachunku przepływów pieniężnych, należy również (bazując na tym rachunku) uzasadnić:

- 1) w jaki sposób zapewnimy płynność finansową projektu;
- 2) przedstawić czynniki, które mogą wpłynąć na płynność oraz sposoby ich przezwyciężenia.

3.6.3. Źródła pokrycia deficytu

Ten punkt wypełniamy jedynie wtedy, kiedy występują ujemne przepływy w którymkolwiek roku realizacji lub eksploatacji rezultatów projektu.

Zadaniem projektodawcy jest w takim przypadku podanie źródła pokrycia deficytu.

3.7. Źródła finansowania projektu

3.7.1. Źródła finansowania. Finansowanie części inwestycji nie pochodzącej ze środków EFRR

W tym punkcie należy podać:

- 1) źródła finansowania przedsięwzięcia dla całego projektu, poszczególnych jego elementów, a także przeszłych i przyszłych etapów;
- 2) rodzaj finansowania części projektu nie pochodzącej ze środków EFRR (czy są to środki własne, kredyt, czy może dotacja);
- 3) sposób sfinansowania wkładu EFRR od momentu zapłaty za wykonane działania do uzyskania refundacji.

3.7.2. Kalkulacja luki finansowej. Poziom dofinansowania

Kalkulacja luki finansowej jest **krytycznie ważna** z punktu widzenia Komisji Europejskiej. Dlatego należy pamiętać, aby przyjąć odpowiednie założenia i wziąć wszystkie aspekty pod uwagę.

W okresie 2007-2013 metoda luki w finansowaniu jest podstawą obliczania dotacji UE dla projektów generujących dochody, przy czym *„wydatki kwalifikowane nie mogą przekraczać bieżącej wartości kosztu inwestycji pomniejszonej o bieżącą wartość dochodu netto z inwestycji w okresie referencyjnym właściwym dla danej kategorii inwestycji”* [art. 55 ust. 2. rozp. 1083/06].

Metoda luki w finansowaniu ma zastosowanie wyłącznie w odniesieniu do projektów, których całkowity koszt przekracza 1 mln euro.

Zmiana sposobu kalkulacji wysokości dofinansowania dla projektów o wartości całkowitej nieprzekraczającej 1 mln euro wynika z *Rozporządzenia Rady (WE) nr 1341/2008 z dnia 18 grudnia 2008 r. zmieniającego Rozporządzenie (WE) nr 1083/2006 ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności w odniesieniu do niektórych projektów generujących dochody*. Ww. rozporządzenie zmienia art. 55 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 regulujący kwestie projektów generujących dochód w celu złagodzenia obciążeń dla beneficjentów i kosztów administracyjnych wynikających z obowiązku stosowania artykułu 55 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006.

Należy pamiętać, że w przypadku projektów, których całkowity koszt nie przekracza 1 mln euro do wyliczenia wysokości dofinansowania nie stosuje się metody luki finansowej, natomiast analiza wykonalności finansowo-ekonomicznej musi obejmować wszystkie pozostałe elementy określone niniejszymi wytycznymi.

Projekt 'generujący dochód' oznacza jakąkolwiek operację obejmującą inwestycję w infrastrukturę, korzystanie z której podlega opłatom ponoszonym bezpośrednio przez korzystających lub jakąkolwiek operację pociągającą za sobą sprzedaż gruntu lub budynków lub dzierżawę gruntu lub najem budynków, lub jakiegokolwiek inne odpłatne świadczenie usług.

W przypadku gdy nie wszystkie koszty projektu są kwalifikowane do współfinansowania, dochód netto zostaje przyporządkowany *pro rata* do kwalifikowanych i niekwalifikowanych części kosztu inwestycji [art. 55 rozp. 1083/06].

Obecnie, każdy zdyskontowany przychód przekraczający powstałe w projekcie zdyskontowane koszty operacyjne i powiększone o zdyskontowaną wartość rezydualną ('przychód netto') obniża zdyskontowany pierwotny koszt inwestycji. Chodzi tu zatem o określenie **'luki finansowej' – tej części zdyskontowanego kosztu pierwotnej inwestycji, która nie jest pokryta zdyskontowanym dochodem netto z projektu.**

Krok 1.

Ustalenie wielkości 'luki finansowej' (R):

$$R = \frac{\max(EE)}{DIC}$$

gdzie:

max(EE) oznacza maksymalne kwalifikowane wydatki = DIC – DNR (Art. 55 ust. 2 rozp. 1083/06)

DIC zdyskontowany koszt inwestycyjny (zdyskontowane nakłady inwestycyjne) powinien uwzględniać nakłady na inwestycje rozwojowe i modernizacyjne współfinansowane ze środków UE obliczone z wykorzystaniem modelu różnicowego.

DNR oznacza zdyskontowany przychód netto = zdyskontowane przychody – zdyskontowane koszty operacyjne (Powiększone o zdyskontowane nakłady odtworzeniowe w ramach projektu dofinansowanego z funduszy UE oraz w szczególnie uzasadnionych przypadkach, zdyskontowane zmiany w kapitale obrotowym netto) + zdyskontowaną wartość rezydualną.

Należy pamiętać, że przy wyliczaniu luki finansowej muszą być brane pod uwagę jedynie rzeczywiste przepływy środków pieniężnych (a więc bez amortyzacji itp.).

Krok 2.

Ustalenie „kwoty decyzji” (DA), czyli kwoty, do jakiej ma zastosowanie wskaźnik współfinansowania dla danej osi priorytetowej (art. 41 ust. 2 rozp. 1083/06):

$$DA = EC \times R$$

gdzie:

EC oznacza koszty kwalifikowane (niezdyskontowane)

Krok 3.

Obliczenie wielkości (maksymalnej) dotacji UE:

$$\text{Dotacja UE} = DA \times \max(CRpa)$$

gdzie:

max(CRpa) oznacza maksymalną wielkość współfinansowania przewidzianą dla osi priorytetowej w decyzji Komisji o przyjęciu programu operacyjnego (art. 53 ust. 6).

Źródło: European Commission, *The New Programming Period 2007-2013: Guidance On The Methodology For Carrying Out Cost-Benefit Analysis*, Working Document No. 4, 08/2006, s. 13.

3.7.3. Podstawowe parametry kredytów i pożyczek

W tym punkcie należy przedstawić następujące parametry kredytów i pożyczek (o ile występują one jako źródła finansowania inwestycji – w przeciwnym przypadku należy wpisać 'nie dotyczy'):

- 1) **wartość kredytu / pożyczki,**
- 2) **waluta kredytu / pożyczki,**
- 3) **oprocentowanie** (stałe, które nie zmienia się w okresie wskazanym w umowie kredytu bez względu na sytuację rynkową czy zmienne – uzależnione od sytuacji rynkowej, zmieniane co 1, 3 lub 6 miesięcy na podstawie wysokości stóp procentowych – WIBOR, LIBOR lub EURIBOR),
- 4) **okres kredytowania** (określony w umowie kredytowej czas spłaty kredytu), **data zapadalności** (moment, w którym spłacona zostanie ostatnia rata kredytu i saldo rachunku kredytowego wyniesie zero),
- 5) **okres karencji** (okres, w którym płacone są jedynie odsetki od uruchomionej kwoty kredytu oraz podczas którego mogą być prowadzone prace projektowe),
- 6) **prowizja** (wynagrodzenie za usługi i czynności bankowe wykonywane przez bank na rzecz klienta – są ustalane procentowo w stosunku do wartości usługi albo określane wartościowo w Tabeli Opłat i Prowizji),
- 7) **rodzaj rat kredytowych** (miesięczna lub kwartalna płatność wymagana przez bank tytułem spłaty kredytu, zawierająca część kapitału i naliczone odsetki).

Następnie należy przedstawić harmonogram spłat kredytu / pożyczki zgodnie z przyjętą konwencją prowadzenia analiz.

Zaprezentowane warunki kredytowe muszą być dostępne dla instytucji projektodawcy, dlatego należy powołać się na ofertę banków lub wyniki badania rynku finansowego w tym zakresie.

3.7.4. Ocena możliwości finansowych inwestora. Wnioski z analizy zdolności inwestycyjnej inwestora

Ocena możliwości finansowych inwestora powinna opierać się na analizie wolnych środków (własnych), które projektodawca chce i może przeznaczyć na inwestycje oraz na analizie zdolności kredytowej, zgodnie z zapisem 'Prawa bankowego'.

W przypadku jednostek samorządu terytorialnego¹² wydatki na inwestycje będą wynikać z poziomu nadwyżki środków po dokonaniu wszystkich wydatków na bieżące potrzeby danej jednostki. Aby ocenić zdolność kredytową jednostki należy jednak zbadać wszystkie przepływy pieniężne pomiędzy gminą a innymi podmiotami, ponieważ do dochodów gminy nie zalicza się *dochodów zwrotnych* (a więc środków pozyskanych z kredytu lub pożyczki), a do wydatków nie zalicza się z kolei spłat kapitału kredytu lub pożyczki. To oznacza, że tak naprawdę wydatki na inwestycje można obliczyć poprzez odjęcie bieżących wydatków od dochodów, dodanie przychodów ze sprzedaży mienia oraz odjęcie wydatków na obsługę istniejącego zadłużenia.

Ocena zdolności inwestycyjnej powinna brać również pod uwagę odroczone terminy płatności dla wykonawców robót. Zobowiązania powinny zostać odjęte przy wyliczaniu zdolności kredytowej.

Oceniając zdolność kredytową należy również uważać na prognozy budżetowe zaprezentowane przez jednostkę budżetową, bowiem zdolność kredytowa określona na bazie szacunku dochodów może w rzeczywistości być dużo niższa (np. dochody mogą nie osiągnąć zakładanej w prognozie wartości z powodu spadku ściągальności podatków lub zmniejszenia się liczby podatników).

Należy również zawrzeć w miarę możliwości w studium wykonalności wyciąg z prognozy obsługi długu publicznego przez jednostkę samorządową.

Oczywiście nie jest konieczne przeprowadzanie analizy zdolności kredytowej podmiotu dla potrzeb studium – analizę i ocenę zdolności inwestycyjnej i kredytowej mogą przeprowadzić uprawnione podmioty (np. Regionalna Izba Obrachunkowa lub bank), dlatego w studium można przedstawić jedynie **wnioski z analiz już przeprowadzonych**.

3.8. Analiza kosztów-korzyści – analiza finansowa projektu

Analiza rentowności projektu jest weryfikacją dobrze oszacowanej wielkości dotacji (która nie może przynosić nadmiernych korzyści projektodawcy). Jest to zatem weryfikacja – na podstawie wskaźników FRR/C i FNPV/C oraz FRR/K i FNPV/K – czy dotacja nie jest przeszacowana.

3.8.1. Wskaźnik FNPV/C i FRR/C

FRR/C mierzy zdolność projektu do generowania środków zapewniających odpowiedni zwrot wszystkim źródłom finansowania (tzn. własnym i obcym).

Należy obliczyć wskaźniki FNPV/C oraz FRR/C w wariantach bez i z dotacją. W tym punkcie obliczamy FNPV/C i FRR/C na podstawie prognozy przepływów pieniężnych odpowiadającej okresowi użytkowania projektu (okresowi odniesienia) obejmującej:

¹² opracowano na podstawie artykułu: Wojciechowski J., *Prawne i proceduralne podstawy kredytowania gmin w Polsce w latach 1991-2004*, Zeszyty Studiów Doktoranckich, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu Wydział Ekonomii, Zeszyt 21/2005, s. 25-52.

1) jako wydatki:

- ↳ początkowe nakłady inwestycyjne,
- ↳ inwestycje odtworzeniowe,
- ↳ koszty działalności operacyjnej,
- ↳ podatki,

2) oraz jako wpływy

- ↳ wpływy z przychodów generowanych przez projekt,
- ↳ wartość rezydualną projektu na koniec okresu jego użytkowania,
- ↳ dotację (w przypadku kalkulacji FNPV/C oraz FRR/C w wariantach z dotacją).

Metodologia liczenia FNPV i FRR

Zaktualizowaną wartość netto (FNPV) należy wyliczać według wzoru:

$$FNPV = \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t}$$

gdzie,

$FNPV$	finansowa zaktualizowana wartość netto,
CF_t	saldo przepływów pieniężnych w roku t ,
t	oznacza kolejny rok w okresie od przygotowania projektu do końca okresu 'odniesienia' $t \in \{0, 1, 2, \dots, n-1\}$
n	oznacza liczbę lat w okresie od przygotowania projektu do końca okresu 'odniesienia'.
r	oznacza przyjętą stopę dyskontową (finansową).

Finansową wewnętrzną stopę zwrotu (FRR) obliczamy według wzoru:

$$FRR = r_1 + \frac{FPV \cdot (r_2 - r_1)}{FPV + |FNV|}$$

gdzie:

FPV	wartość dodatnia FNPV dla niższej stopy dyskontowej r_1
FNV	wartość ujemna FNPV dla wyższej stopy dyskontowej r_2

Pamiętajmy, aby:

- różnica między r_1 a r_2 nie wynosiła więcej niż dwa punkty procentowe,
- znaleźć dwie takie stopy dyskontowe, dla których FNPV będzie raz wyższy, a raz niższy od zera.

Do wyliczania wskaźników można zastosować gotowe formuły arkuszy kalkulacyjnych (np. MS Excel).

FRR/C musi być obliczone w wariantach z oraz bez dotacji UE. Co do zasady dotacje są uzasadnione wówczas, gdy sprawiają, że projekt uzasadniony ekonomicznie lecz nieopłacalny finansowo (tzn. bez uwzględnienia dotacji ma ujemny FNPV/C, a co za tym idzie ma niski lub ujemny FRR/C) staje się wykonalny finansowo (tzn. FRR/C z uwzględnieniem dotacji jest na odpowiednim poziomie, czyli powinna się zmieścić w przedziale $0\% < FRR/C < \text{stopa dyskontowa}$). To kryterium dotyczy jednak **wszystkich projektów inwestycyjnych oprócz projektów objętych pomocą publiczną**.

Dodatkowo, w tym punkcie przeprowadzamy **analizę wrażliwości i ryzyka**:

Analiza wrażliwości ma na celu wskazanie krytycznych zmiennych projektu. Dokonuje się tego poprzez pozwolenie zmiennym projektu na wahania według określonej procentowo zmiany

i obserwowanie wahań w finansowych i ekonomicznych wskaźnikach efektywności. Jednorazowo wahaniom powinna ulegać tylko jedna zmienna, podczas gdy inne parametry powinny być stałe. Sugeruje się **uznanie za „krytyczne” tych zmiennych, w których zmiana w wysokości 1% (dodatnia lub ujemna) powoduje odpowiednią zmianę wartości bazowej NPV o 5%.** Można jednak przyjąć różne kryteria.

Dowolnie wybrane zmiany procentowe niekoniecznie muszą być spójne z potencjałem wahań zmiennych. Obliczenie wartości progowych może dostarczyć interesujących informacji, wskazując jaką zmianę procentową w zmiennych zrównałyby NPV (ekonomiczną lub finansową) z zerem.

Należy zidentyfikować i omówić różne czynniki ryzyka, uzasadnić, które z nich są istotne i przeliczyć model uwzględniając poszczególne scenariusze makroekonomiczne (co oznacza, że model powinien być zastosowany 10 razy, tzn. dla 5 czynników ryzyka pomnożonych przez 2 scenariusze makroekonomiczne). Zmiany wartości tych czynników powinny być oparte na znajomości sektora i lokalnych warunków rynkowych.

Zaleca się sprawdzenie następujących scenariuszy (np. scenariusz 1: spadek o 10% popytu na usługi przy podstawowym zestawie założeń makroekonomicznych; scenariusz 2: spadek o 10% popytu na usługi przy pesymistycznym zbiorze założeń makroekonomicznych, itd.). Poniżej znajduje się przykład rodzajów ryzyk (scenariuszy makroekonomicznych), które można wykorzystać (ale nie jest to obligatoryjne – zawsze rodzaje badanych scenariuszy należy dobrać do danego rodzaju projektu):

Tabela 7. Fragment arkusza kalkulacyjnego zawierającego elementy analizy ryzyka i wrażliwości.

Lp.	Ryzyko \ scenariusz makroekonomiczny	Podstawowy	Pesymistyczny
1	10% spadek popytu na usługi w ciągu 2 lat po zakończeniu realizacji projektu		
2	5% spadek taryf w ciągu 2 lat po zakończeniu realizacji projektu		
3	20% przekroczenie budżetu inwestycji podczas wdrażania projektu		
4	10% wzrost najbardziej istotnego kosztu eksploatacyjnego (np. cen paliwa w przypadku transportu miejskiego)		
5	Inne istotne czynniki...		

Badanie 15-letnich przepływów pieniężnych w analizie ryzyka jest bezzasadne. Wystarczające będą wyniki dla okresu wdrażania projektu oraz pięciu lat eksploatacji – w rzeczywistości jest to zwykle okres, w którym taryfy są najwyższe, gdyż kończy się okres karencji w spłacie pożyczki i są wyższe koszty eksploatacyjne. Trudno jest dokonać rzetelnej oceny ryzyka dla następnych lat.

Ocena wpływu, jaki wywiera procentowa zmiana zmiennej na wskaźniki efektywności projektu nie mówi nic o prawdopodobieństwie zaistnienia tej zmiany. **Analiza ryzyka** ma właśnie na celu przypisanie krytycznym zmiennym właściwego rozkładu prawdopodobieństwa, dzięki czemu można oszacować rozkład prawdopodobieństwa dla finansowych i ekonomicznych wskaźników efektywności. Pozwala to analitykowi na dostarczenie interesujących danych statystycznych na temat wskaźników efektywności projektu: spodziewanych wartości, standardowego odchylenia, współczynnika zmienności itp.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż analiza wrażliwości jest zawsze możliwa do przeprowadzenia, czego z kolei nie można powiedzieć o analizie ryzyka. W niektórych przypadkach (np. brak historycznych danych na temat podobnych projektów) sformułowanie prawidłowych wniosków co do rozkładu prawdopodobieństwa krytycznych zmiennych może się okazać dość trudne.

W takich przypadkach należy sporządzić przynajmniej jakościową ocenę ryzyka, aby podeprzeć wyniki analizy wrażliwości.

Zatem jakościowa analiza ryzyka powinna być przeprowadzona wtedy, kiedy nie ma wystarczających informacji do wykonania analizy ilościowej (kiedy potrzebna byłaby wiedza dotycząca typów rozkładów prawdopodobieństwa różnych czynników ryzyka i parametrów tych rozkładów, takich jak średnia, odchylenie standardowe, itp.). W analizie jakościowej należy wskazać prawdopodobieństwo faktycznego wystąpienia danego ryzyka poprzez przypisanie do niego jednej z trzech kategorii prawdopodobieństwa: niskiego, średniego, wysokiego. Następnie należy opisać okoliczności, jakie przyczyniłyby się do wystąpienia takiej sytuacji. Zalecamy wykorzystanie następującej tabeli:

Tabela 8. Fragment arkusza kalkulacyjnego zawierającego elementy analizy jakościowej ryzyka.

Lp.	Ryzyko	Prawdopodobieństwo H – wysokie M – średnie S – niskie	Komentarz / Uwagi
1	10% spadek popytu na usługi w ciągu 2 lat po zakończeniu realizacji projektu		
2	5% spadek taryf w ciągu 2 lat po zakończeniu realizacji projektu		
3	20% przekroczenie budżetu inwestycji podczas wdrażania projektu		
4	10% wzrost najbardziej istotnego kosztu eksploatacyjnego (np. cen paliwa w przypadku transportu miejskiego)		
5	Inne istotne czynniki...		

Źródło: Komisja Europejska, Nowy okres programowania 2007-2013: Wytyczne... op. cit., s. 11-12; Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Wytyczne do przygotowania inwestycji w zakresie środowiska współfinansowanych przez Fundusz Spójności i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w latach 2007-2013, s. 10.

3.8.2. Wskaźnik FNPV/K i FRR/K

Należy obliczyć wartość FRR/K i FNPV/K w wariantcie z dotacją, jedynie dla projektów o wartości powyżej 25 milionów euro.

FRR/K mierzy zdolność projektu do zapewnienia odpowiedniego zwrotu kapitału zainwestowanego przez podmiot(y) – interesariuszy odpowiedzialnych za projekt w państwach członkowskich (publicznych i prywatnych). Kapitał ten jest brany pod uwagę wtedy, gdy jest opłacony, pożyczki finansowe natomiast wtedy, kiedy są spłacane. Dodatkowo, powinniśmy wziąć pod uwagę koszty operacyjne, stosowne (należne) odsetki oraz przychody. W kalkulacji nie powinniśmy natomiast wziąć pod uwagę wkładu EFRR (co nie oznacza, że w obliczeniach należy pominąć wkład środków publicznych krajowych, jeżeli występuje).

W tym punkcie obliczamy FRR/K na podstawie tej samej prognozy przepływów pieniężnych, co FRR/C (bez nakładów inwestycyjnych) i dodajemy:

- 1) jako wpływy,
 - ↳ wartość rezydualną, ale jedynie wtedy, gdy odpowiada ona rzeczywistemu wpływowi środków dla inwestora;
 - ↳ wypłaty pożyczek (i/lub kredytów) oraz dotacji;
- 2) jako wydatki:
 - ↳ spłaty rat kapitałowych zadłużenia,
 - ↳ koszty obsługi zadłużenia.

Do wyliczania wskaźników można zastosować gotowe formuły arkuszy kalkulacyjnych (np. MS Excel).

W celu uniknięcia osiągania nadmiernego zwrotu przez beneficjenta z tytułu otrzymania dotacji z UE, FRR/K z uwzględnieniem dotacji nie powinno nigdy przekraczać wysokości odpowiadającej stopie dyskontowej.

3.8.3. Trwałość finansowa projektu

W tym punkcie należy udowodnić, że projekt jest **trwały finansowo** – w tym celu należy wykazać, że zsumowane (niezdyskontowane) przepływy środków pieniężnych netto mają wartość dodatnią przez cały okres odniesienia. Należy zauważyć, że w tym przypadku trzeba sprawdzić trwałość podmiotu odpowiedzialnego za inwestycję, a nie jedynie samej inwestycji.

Ponadto w stosunku do beneficjenta i operatora analiza powinna potwierdzać, że:

- w przypadku podmiotów publicznych objętych ustawą o finansach publicznych stosunek długu do wykonanych dochodów ogółem nie przekracza 60%.
- w przypadku spółek podlegających Kodeksowi spółek handlowych, wskaźnik pokrycia obsługi długu jest nie niższy niż 1,2 (dla sektora oczyszczania ścieków).

Do wykazania trwałości finansowej należy zastosować model dla *scenariusza z projektem* przyjmując te same dane, co w obliczeniach wymaganych w przypadku analizy luki finansowej, z jednym wyjątkiem: taryfy nie są ograniczone przez dostępność cenową (affordability), z użyciem **NIEZDYSKONTOWANYCH przepływów finansowych netto**. W tym wyliczeniu ważne jest bowiem, czy środki zgromadzone na koncie projektu (przepływy finansowe netto) są w stanie pokryć powstające w kolejnych latach wydatki. Zatem nie jest tu wskazane i potrzebne uwzględnianie dyskonta (poprzez sprowadzanie wartości przepływów do określonego roku), bowiem kompensata przepływów dokonywana jest w danym roku. W tej analizie projektodawca powinien stosować, podobnie jak w przypadku analizy finansowej – ceny stałe.

Przepływy środków pieniężnych netto, jakie należy w tym celu uwzględnić powinny brać pod uwagę koszty inwestycji, wszystkie (krajowe i UE) środki finansowe oraz dochody netto. W tym przypadku nie uwzględnia się **wartości rezydualnej**, chyba że majątek uległ rzeczywistej likwidacji w ostatnim roku analizy.¹³ Oznacza to, że wartość rezydualną uwzględniamy w obliczeniach finansowej trwałości jedynie wtedy, gdy odpowiada ona rzeczywistemu wpływowi środków dla inwestora.

W przypadku, gdy w fazie eksploatacyjnej projektu przewidziane są dodatkowe dotacje / dopłaty od jednostek samorządu terytorialnego bądź z innych środków publicznych należy przedstawić dokładną analizę trwałości oraz wpływu na możliwości współfinansowania przez jednostki samorządu terytorialnego.

3.9. Analiza kosztów-korzyści – analiza ekonomiczna projektu

3.9.1. Wskaźnik ENPV i ERR

Ekonomiczna wartość bieżąca netto (*economic net present value*) informuje o realnych korzyściach ekonomicznych (oszacowanych w pieniądzu), jakie przyniesie nam realizacja projektu. Metoda ta bierze pod uwagę nie tylko zmianę wartości pieniądza w czasie, inflację i amortyzację, ale również rentowność kapitału inwestycyjnego. Zatem z dość dużym przybliżeniem odzwierciedla ona sytuację rzeczywistą.

Metodologia liczenia ENPV i ERR

¹³ Komisja Europejska, *Nowy okres programowania 2007-2013: Wytyczne...* op. cit., s. 9.

Zaktualizowaną ekonomiczną wartość netto (ENPV) należy wyliczać według wzoru:

$$ENPV = \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t}$$

gdzie,

$ENPV$	ekonomiczna zaktualizowana wartość netto,
CF_t	skorygowane saldo przepływów pieniężnych w roku t ,
t	oznacza kolejny rok w okresie od przygotowania projektu do końca okresu 'odniesienia' $t \in \{0, 1, 2, \dots, n-1\}$
n	oznacza liczbę lat w okresie od przygotowania projektu do końca okresu 'odniesienia'.
r	oznacza przyjętą stopę dyskontową (społeczną).

Ekonomiczną wewnętrzną stopę zwrotu (ERR) obliczamy według wzoru:

$$ERR = r_1 + \frac{EPV \cdot (r_2 - r_1)}{EPV + |ENV|}$$

gdzie:

EPV	wartość dodatnia ENPV dla niższej stopy dyskontowej r_1
ENV	wartość ujemna ENPV dla wyższej stopy dyskontowej r_2

Pamiętajmy, aby:

- różnica między r_1 a r_2 nie wynosiła więcej niż dwa punkty procentowe,
- znaleźć dwie takie stopy dyskontowe, dla których ENPV będzie raz wyższy, a raz niższy od zera.

Przy obliczaniu wskaźników ekonomicznych można stosować gotowe **formuły arkuszy kalkulacyjnych** (np. MS Excel).

W przypadku, gdy w fazie eksploatacyjnej projektu przewidziane są dodatkowe dotacje / dopłaty od jednostek samorządu terytorialnego bądź z innych środków publicznych należy wykazać, że projekt generuje istotne korzyści ekonomiczne dla społeczeństwa jako całości.

3.9.2. Wskaźnik B/C

Współczynnik B/C należy obliczyć:

- 1) na podstawie przepływów wyliczonych dla ENPV;
- 2) jako stosunek korzyści do kosztów ekonomicznych.

Jeżeli ENPV jest większe od 0 oraz ERR jest wyższe niż społeczna stopa dyskontowa oraz współczynnik B/C jest wyższy niż 1 (trzy te warunki zawsze powinny występować równocześnie, co wynika z ich budowy) – projekt przynosi korzyści dla społeczności.

Zgodnie z tym co powiedziano wyżej, każdy projekt musi być **warty współfinansowania**, dlatego należy udowodnić, że:

- **ekonomiczna wartość bieżąca netto (ENPV)**: jest większa niż zero dla projektu potrzebnego z gospodarczego punktu widzenia.

Gdyby ENPV była ujemna, korzyści dla społeczności byłyby niewystarczające, aby pokryć koszty ich osiągnięcia. Wtedy, bardziej korzystnym wariantem z punktu widzenia całej społeczności (łącznie z Inwestorem) byłby wariant bezinwestycyjny.

- **ekonomiczna stopa zwrotu (ERR):** jest wyższa niż społeczna stopa dyskontowa.
- **stosunek korzyści do kosztów (B/C):** jest większy niż 1.

Dla pozostałych projektów (w których nie jest dokonywana analiza wartościowa) ocena będzie bardziej subiektywna, bowiem oceniający będzie musiał sam określić, czy korzyści wynikające z realizacji projektu przeważają nad kosztami jego wdrożenia. Należy zatem uzasadnić analizę. Pomocne może być wykorzystanie dynamicznego kosztu jednostkowego (DGC), który im jest wyższy – tym społeczeństwo musi więcej zapłacić za jeden rezultat projektu.